

VĚDECKÝ ČASOPIS

ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA

12

ROČNÍK 25 (LII)
PRAHA
PROSINEC
1979
CENA 10 KčS

ČESKOSLOVENSKÁ AKADEMIE ZEMĚDĚLSKÁ
ÚSTAV VĚDECKOTECHNICKÝCH INFORMACÍ
PRO ZEMĚDĚLSTVÍ

Vědecký časopis ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA

Redakční rada

Prof. ing. Karel Svoboda, CSc. (předseda), doc. ing. Milan Branicý, CSc., ing. Emil Divila, CSc., prof. dr. ing. Alois Grolig, DrSc., ing. Zdeněk Hoffmann, CSc., doc. ing. Dimitrij Choma, CSc., prof. Jaroslav Kabrhel, ing. Jaroslav Korbíni, CSc., ing. Jaroslav Kunc, CSc., prof. ing. Jaroslav Pič, CSc.

Za vedení časopisu odpovídá prof. ing. Karel Svoboda, CSc.

Redaktorka ing. Hedvika Malíková

© Ústav vědeckotechnických informací pro zemědělství, Praha 1979

■
Vědecký časopis ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA uveřejňuje studie, rozborů a vědecká pojednání o vyřešených úkolech výzkumu v oboru ekonomiky zemědělství a potravinářského průmyslu. Vydává Československá akademie zemědělská — Ústav vědeckotechnických informací pro zemědělství. Vychází měsíčně. Redakce: 120 56 Praha 2, Slezská 7, telefon 257541, 254451. Celoroční předplatné Kčs 120,—.

■
Научный журнал ЗЕМЕДѢЛЬСКАЯ ЭКОНОМИКА публикует обзоры, анализы и научные статьи о решенных заданиях по научному исследованию в области экономики сельского хозяйства. Издаёт Чехословацкая сельскохозяйственная академия — Институт научно-технической информации по сельскому хозяйству. Выход в свет ежемесячно. Редакция 1250 56 Прага 2, Слезска 7.

■
The scientific journal ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA published studies, analyses and scientific treatises about the solved research tasks in the sphere of the agricultural economics. Published by the Czechoslovak Academy of Agriculture — the Institute of Scientific and Technical Information for Agriculture. Issued monthly. Editorial office 120 56 Prague 2, Slezská 7.

■
Die wissenschaftliche Zeitschrift ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA veröffentlicht Studien, Analysen und wissenschaftliche Abhandlungen über die gelösten Forschungsaufgaben auf dem Gebiete der Ökonomie. Herausgegeben von der Tschechoslowakischen landwirtschaftlichen Akademie — Institut für wissenschaftlich-technische Information der Landwirtschaft. Erscheint monatlich. Redaktion 120 56 Prag 2, Slezská 7.

Splnenie úloh šiesteho päťročného plánu v poľnohospodárstve vyžaduje ešte intenzívnejší rozvoj poľnohospodárskej výroby nielen z hľadiska zvyšovania výroby, ale aj jej efektívnosti. Pri plnení týchto úloh môžu v poľnohospodárstve významne pomôcť aj metódy riadenia. Medzi tieto metódy patrí aj podnikový, hlavne však vnútropodnikový chozrasčot, ktorý prostredníctvom hmotnej zainteresovanosti vedie pracovné kolektívy a jednotlivcov k plneniu výrobných a ekonomických úloh a k hospodárnejšiemu využívaniu materiálových a pracovných zdrojov.

Analýza doterajšieho pôsobenia sústavy riadenia poľnohospodárstva ukazuje na malú účinnosť hmotnej stimulácie na kvalitatívnu stránku výroby, nakoľko prevažná časť odmeňovania je orientovaná na pracovný výkon a nie na dosahované výsledky. Relatívne malá časť pohyblivej zložky odmeny sa využíva na zvýraznenie kvalitatívnych foriem, ako sú prémie za hospodárnosť (za krmivá, pohonné hmoty a ostatné). Pomerne málo sa využíva fond odmeňovania vo forme podielov na zainteresovanie vnútropodnikových organizačných jednotiek, čím sa znižuje priamy motivačný účinok tejto časti odmeny, ktorá zaujíma významné miesto v hmotnej zainteresovanosti pracovných kolektívov a jednotlivých pracovníkov.

Zdokonaľovanie socialistického spôsobu odmeňovania v poľnohospodárstve si vynucuje rozvíjanie procesu koncentrácie a špecializácie, ako aj uplatňovanie modernej techniky a technológie vo výrobe. V procese koncentrácie sa vytvárajú veľké poľnohospodárske podniky a medzipodnikové zariadenia s veľkým počtom pracovníkov, u ktorých pri nedostatočnom systéme vnútropodnikového riadenia a hodnotenia, by bez využívania prvkov vnútropodnikového chozrasčotu, nevyhnutne dochádzalo k anónymite pri hodnotení účasti na dosahovaných výsledkoch, a tým aj k neobjektívnemu priznávaniu odmen.

ANALÝZA DOTERAJŠIEHO STAVU UPLATŇOVANIA HMOTNEJ ZAIINTERESOVANOSTI NA CHOZRASČOTNOM PRINCÍPE

Hmotná zainteresovanosť plní aj v poľnohospodárskych podnikoch dôležitú úlohu pri podnecovaní pracovných kolektívov a jednotlivcov pri zvyšovaní a zhospodárňovaní výroby. Najúčinnšie pôsobenie sa prejavuje pri správnom zainteresovaní pracovných kolektívov, ktoré sa konkrétne na výrobnom procese zúčastňujú. Predovšetkým ide o vnútropodnikové pracovné kolektívy, ktoré sú vo svojej práci riadené prostredníctvom plánu, pričom sú pravidelne hodnotené a na dosahovaných výsledkoch aj hmotne zainteresované.

V doterajšom systéme odmeňovania sa tento poznatok nevyužíval dostatočne, pretože len málo podnikov využívalo hmotnú zainteresovanosť vo forme pohyblivých zložiek odmeny na stimuláciu pracovných kolektívov podľa dosahovaných výsledkov.

Program racionalizácie práce a mzdových sústav sa začal uplatňovať v súlade s uzneseniami XIV. zjazdu KSČ od roku 1972 vo vybraných odvetviach národného hospodárstva. V tej dobe sa aj v družstevnom sektore prišlo k overovaniu jednotnej sústavy odmeňovania za prácu v JRD založenej na princípoch zásad racionalizácie práce a mzdových sústav vo vybraných družstvách.

Cieľom overovania bolo prehodnotiť podmienky uplatnenia progresívnej sústavy odmeňovania v JRD a zjednotiť podmienky hodnotenia práce v celom poľnohospodárstve. Zdokonalená sústava odmeňovania sa prakticky v poľnohospodárskych podnikoch začala uplatňovať od roku 1974. Postupne sa rozširovala a do roku 1978 bola už zavedená vo väčšine družstevných a takmer vo všetkých štátnych organizáciách.

Doterajšie poznatky z praxe potvrdzujú, že zavádzanie zdokonalenej sústavy aj v poľnohospodárstve prinieslo mnohé úspechy v objektivizácii výkonových noriem a zvýšenie stimulačnej účinnosti jednotlivých foriem hmotnej zainteresovanosti. Obnovila sa regulačná funkcia mzdových taríf a tarifných tried. Práce rovnako kvalifikované a zodpovedné pri rovnakom stupni obtiažnosti sa v štátnom a družstevnom sektore zaradili do rovnakých tried.

Utvorili sa lepšie podmienky na diferencovanie zárobkov medzi odvetviami, odbormi, činnosťami, kategóriami pracovníkov, profesiami a jednotlivcami. Kladne možno hodnotiť aj uplatnenie deväťtriedneho systému, ktorý umožňuje lepšie zvážiť a oceniť pracovné činnosti kvalifikovaných robotníkov. Dosiahnuté úspechy možno hodnotiť v poľnohospodárstve ešte kladnejšie, nakoľko medzi štátnym a družstevným sektorom boli v oblasti odmeňovania väčšie rozdiely ako v ostatných odvetviach národného hospodárstva.

Zdokonalenie mzdovej sústavy sa však netýka len základných miezd, ale aj ich pohyblivých zložiek, ako sú prémie a podiely na hospodárskych výsledkoch. Doterajšie poznatky z celoštátnych a skúmaných podnikov ukazujú, že aj v poľnohospodárskych podnikoch sa ukazujú značné rezervy vo využívaní prostriedkov osobnej hmotnej zainteresovanosti na zvyšovanie hospodárnosti, efektívnosti a kvality výroby. V premiovaní ešte stále pretrvávajú globálne viacmenej kvantitatívne ukazovatele pre veľký okruh pracovníkov, čím sa stráca podiel zásluh jednotlivcov a kolektívov. Často sa stáva, že pohyblivé zložky slúžia na vyrovnávanie základných odmien v niektorých špeciálnych profesiách (traktoristi, opravári, kŕmiči), kde v dôsledku zavedenia jednotných výkonových noriem a deväťtriednej tarifnej sústavy a zavedenie poriadku do odmeňovania došlo v niektorých podnikoch k poklesu základných odmien (u týchto profesií).

Celkove možno povedať, že ani samotná úroveň pohyblivých zložiek nedosahuje takú výšku z celkovej odmeny, ktorá by mohla dostatočne pôsobiť na podnecovanie pracovnej iniciatívy a efektívnosti výroby (tab. I).

Za porovnávaných 5 rokov mali pohyblivé zložky odmeny klesajúcu tendenciu — zatiaľ čo v roku 1973 činili 13,4 % z celkovej odmeny, v roku 1977 už len 11,7 %. Podľa doterajších poznatkov úroveň pohyblivých

zložiek odmeny, ktorá nedosahuje ani 20 % z celkovej odmeny, nemôže dostatočne pôsobiť na pracovnú iniciatívu (nakolko pre jej malé finančné čiastky je pre pracovníkov často zanedbateľná).

Vývoj a štruktúra priemerných mesačných odmien na trvale činného pracovníka JRD v SSR v Kčs

Pok	Zákl. odmeny		Prémie		Podiely		Odmena spolu	
	Kčs	%	Kčs	%	Kčs	%	Kčs	%
1973	1448	86,6	109	6,4	116	7,0	1673	100
1974	1530	88,0	89	5,1	119	6,7	1738	100
1975	1605	87,0	88	5,2	144	7,8	1837	100
1976	1700	88,2	95	4,9	132	6,9	1927	100
1977	1769	88,2	99	5,0	132	6,7	2000	100

Číselné údaje podľa MPVž SSR

V rokoch 1976—1977 sa základné odmeny zvýšili aj v dôsledku uplatnenia nových pracovných podmienok podľa nového pracovného poriadku JRD, čím sa postupne vyrovnáva pracovné postavenie družstevných roľníkov s ostatnými pracujúcimi v národnom hospodárstve. V celej rade JRD sa tieto opatrenia realizovali na úkor určitej časti pohyblivej zložky odmeny.

Podielová časť odmeny sa v priebehu roka takmer nepoužíva, ale slúži ako jednorázová odmena koncom roka. V niektorých družstvách sú podiely ešte stále považované za doplatok k základnej odmene.

Za toto obdobie mala stúpajúcu tendenciu iba základná odmena, ktorá stúpala o 22,2 % oproti roku 1973, čo je ročný prírastok 2,4 %.

Celková odmena za posledných päť rokov sa zvyšovala nielen na pracovníka, ale aj podľa jednotlivých profesií. V štruktúre odmeny sa u niektorých profesií ukazuje mierny pokles v pohyblivých častiach odmeny. Najviac poklesla odmena za porovnávané obdobie v chove dojníc (o 2,3 %), prasníc (o 3,6 %) a výkrme ošípaných (o 3 %).

Menšie zvýšenie podielu pohyblivej časti odmeny (o 0,3 %) nastalo v skupine THP a remeselníkov, kde sa začali lepšie využívať podielové časti odmeny za dosahované výsledky. Vývoj odmeny podľa jednotlivých profesií a jej zložiek nám ukáže tab. II.

Napriek tomu, že zdokonalená sústava odmeňovania popri inom prinesla objektivizáciu práce a jej spoločenské ohodnotenie aj v poľnohospodárskom sektore, predsa sa ukazujú niektoré nedostatky v jej účinnosti na kvalitatívnu stránku výroby.

Základná odmena, ktorá predstavuje z celkovej odmeny v družstevných podnikoch 88,3 %, je v podstate viazaná pri priznávaní odmeny na pracovné výkony a len v nepatrnej miere na zvyšovanie výroby a jej kvalitatívnej stránky.

V súčasnom systéme odmeňovania by túto stránku výroby mali stimulovať pohyblivé časti odmeny, hlavne jej podielová časť, ktorá ale pre jej

II. Priemerné mesačné odmeny v JRD v SSR na prepočítaného pracovníka v Kčs

Kategória pracovníkov	Rok 1973				Rok 1977				Index odmien spolu 1977/1973
	odmeny celkom	z toho			odmeny celkom	z toho			
		základné odmeny	prémie a odmeny	podíly na HV		zákl. odmeny	prémie a odmeny	podíly na HV	
Trvale činní pracovníci	1673	1448	109	116	2000	1769	99	132	119,5
Traktoristi, kombajnisti	2331	2025	159	147	2551	2238	154	159	109,4
Vodiči, závozníci nákl. áut	2480	2225	139	116	2705	2422	149	134	109,1
Kočiši	1892	1655	104	133	2112	1917	61	134	111,6
Ostatní pracovníci RV	969	823	75	71	1283	1145	57	81	132,4
Ošetrovatelia dojníc	2054	1770	146	138	2318	2050	126	142	112,9
ostat. HD	1829	1579	130	120	2095	1886	85	124	110,2
prasníc	2009	1702	144	163	2306	2039	112	155	114,8
ostat. ošippaných	1909	1613	134	162	2176	1921	113	142	114,0
oviec	1922	1761	97	64	2388	2246	67	75	124,2
hydiny	1508	1293	105	110	1729	1553	74	102	114,7
Ostatní pracovníci ŽV	1473	1275	97	101	1709	1538	61	110	116,0
Pracov. pridruž. výroby	2252	2116	65	71	2392	2199	109	84	106,2
Pracov. dielni (remesel.)	2094	1819	137	137	2283	1968	182	133	109,0
Prac. stavebných čiat	1712	1531	90	91	1991	1794	102	95	116,3
THP	2325	1941	130	255	2461	2048	100	313	105,8
Ostatní pracovníci	1269	1116	72	81	1487	1335	62	90	117,2

malú výšku (6,7 %) z celkovej odmeny nemôže dostatočne plniť tieto požiadavky.

Pre to, aby pôsobenie podielovej časti odmeny bolo účinnejšie, je potrebné podstatne zvýšiť jej súčasný podiel z celkovej odmeny aspoň na 10 %, pričom je dôležité zamerať jej účinnosť tak, aby mohla účinne zohľadňovať kvalitatívnu stránku výroby.

Systém odmeňovania, ktorý viac zohľadňuje kvalitatívnu stránku výroby, sa dá účinne uplatniť vo vnútropodnikovej sfére, kde základné výrobné kolektívy sú priamo viazané na dosahované výsledky.

Zainteresovanie vnútropodnikových pracovných kolektívov na chozrasčotnom princípe sa zatiaľ v poľnohospodárskych podnikoch dostatočne nerozšírilo. Používanie sa obmedzuje len na niektoré časti a uplatnenie v komplexnej podobe má zavedené len málo poľnohospodárskych podnikov. Samotný systém vnútropodnikovej organizácie často nevytvára podmienky na uplatnenie chozrasčotného spôsobu riadenia, hlavne tých podnikov, kde nie sú vytvorené pevné pracovné skupiny a pracovníci sa striedajú, čím vzniká problém ukladania úloh, ich hodnotenia a objektívneho zainteresovania na dosahovaných výrobných výsledkoch. V tomto spôsobe organizácie sa u pracovníkov nevytvára dostatočne silný vzťah k dosahovaniu výsledku, ale len k množstvu vykonanej práce, alebo k počtu odpracovaných hodín (dní).

Zvýšenie hmotnej zainteresovanosti jednotlivcov a kolektívov na výsledkoch ich práce možno dosiahnuť (ako ukazujú poznatky) len vtedy, keď pracovníci budú poznať svoj plán a podiel na organizácii práce, konkrétne ukazovatele, ktoré svojou prácou ovplyvňujú a za ich plnenie aj zodpovedajú. Zároveň budú vhodnou stimulačnou formou odmeny zainteresovaní na dosahovaných výsledkoch na pracovisku.

ZHODNOTENIE ÚČINNOSTI SYSTÉMU ODMEŇOVANIA

Súčasný formy odmeňovania a rozdeľovania mzdových zložiek sú v prevažnej miere orientované na dosahované pracovné výkony a len v malej miere sú viazané na dosahované výsledky, čo značne oslabuje motivačnú funkciu hmotnej stimulácie.

Prostriedky viazané na výkon a počet odpracovaných hodín majú viac-menej vyhradený individuálny význam, vedú pracovníkov k dosahovaniu vysokého výkonu za každú cenu, často na úkor kvality a priznávania nevykonanej práce.

Tento účel potom plnia aj pracovné príplatky a často aj prémie, ktoré sú odvodzované od dĺžky pracovnej doby a výkonu.

Takto využívané nákladové prémie potom vyrovnávajú dosahované zárobky na zaužívanú úroveň v predošlých rokoch. Výška prémie pritom nevyplýva z úrovne ekonomiky organizácie, ale z dlhodobé vydobytych pozícií niektorých skupín pracovníkov, teda viac-menej aj z nedostatku v riadení, plánovaní a regulačnom systéme vývoja miezd. Ďalším závažným nedostatkom je, že takto postavený regulačný systém odmeny nemôže spravidla dostatočne plniť ani úlohu koordinátora plánovanej spotreby živej práce, ani úroveň spoločenského ohodnotenia.

Druhá časť odmeny, ktorá zahŕňa fond odmien pre pomerne malý podiel a jej jednorázové použitie koncom roka, je málo motivačná, hlavne pre radových pracovníkov. Pre nedostatky vo vnútropodnikovom riadení,

plánovaní, hodnotení, je najbežnejšie rozdeľovaná podľa dosiahnutých výsledkov podniku, čím sa stráca nadväznosť na výsledky práce kolektívov, jednotlivcov a stráca sa jej motivačný účinok.

VÝZNAM HMOTNEJ ZAJINTERESOVANOSTI V SYSTÉME VNÚTROPODNIKOVÉHO CHOZRASČOTU A ŠTRUKTÚRA ODMIEN

Úlohou hmotnej zainteresovanosti vnútropodnikových útvarov je stimulovať pracovné kolektívy k vyprodukovaniu maximálneho hospodárskeho výsledku svojho pracoviska, čím sa zabezpečí aj optimálny hospodársky výsledok celého podniku. Preto vedenie podniku musí preniešť cez kolektívnu zainteresovanosť na vnútropodnikové útvary aj väčšiu zodpovednosť za racionálne a efektívne využívanie zverených výrobných prostriedkov a pracovných schopností každého jednotlivca.

Všeobecne by malo platiť, že vnútropodnikové organizačné útvary a ich pracovné kolektívy by mali byť zainteresované na tých zložkách výnosov a nákladov, ktoré môžu svojou činnosťou priamo ovplyvňovať. Dost komplikované je prenášanie častí práce útvarov na iné útvary, pričom často môže dochádzať k preceneniu alebo nedoceneniu tejto práce a ku komplikácii vo vzájomných vzťahoch. Účelnou a chozrasčotnému riadeniu prispôsobenou vnútropodnikovou organizáciou pracovných kolektívov a využívaním hodnotových vzťahov sa môžu tieto vzťahy značne zjednodušiť. To však vyžaduje vytvárať pevné pracovné kolektívy, ktoré budú mať zverené základné výrobné prostriedky na celý výrobný cyklus, v ktorom budú mať rozpracovaný plán nákladov a výnosov.

Dôležitou otázkou pri uplatňovaní hmotnej zainteresovanosti vnútropodnikových útvarov je správna voľba hodnotiaceho ukazovateľa. Voľba tohoto ukazovateľa je bezprostredne závislá od vnútropodnikovej organizácie, rozpracovania výrobnno-finančného plánu a od usporiadania vnútropodnikovej evidencie, ako aj miery samostatnosti vnútropodnikových chozrasčotných útvarov, ktorá umožňuje objektívne vyčísľovať účasť na dosahovaných výsledkoch.

Systém hmotnej zainteresovanosti sa spravidla posudzuje podľa toho, ako napomáha zabezpečovať stanovené ciele a uspokojovať záujmy kolektívov a jednotlivcov.

V ekonomickej teórii sa zaužívalo trojstupňové členenie štruktúry hmotnej zainteresovanosti:

- a) podniku ako celku na plnení celospoločenských úloh a zabezpečovaní rozšírenej reprodukcie z vlastných zdrojov;
- b) pracovných kolektívov vnútropodnikových organizačných útvarov na plnení čiastkových výrobných a hospodárskych úloh vyplývajúcich z výrobnno-finančného plánu podniku;
- c) jednotlivých pracovníkov na množstve, kvalite a efektívnosti konkrétnej vykonávanej práce.

Medzi jednotlivými stupňami hmotnej zainteresovanosti existuje vzájomná vnútorná spojitosť a podmienenosť, ktorá je zložitým ekonomickým vzťahom, vyplývajúcim z obsahu a funkcie jednotlivých stupňov hmotnej zainteresovanosti. Ich úlohou je pôsobiť na zladenie záujmov jednotlivca, podniku a spoločnosti.

Záujmy podniku a kolektívu výrobcov ako celku a teda aj zameranie podnikovej hmotnej zainteresovanosti vyplýva z postavenia podnikov

v spoločenskej delbe práce. Z charakteru a poslania poľnohospodárskeho podniku vyplýva aj základný predpoklad súladu celospoločenských a kolektívnych záujmov z hľadiska rastu a z hospodárňovania spoločensky užitočnej produkcie a posilnenia funkcie podnikovej hmotnej zainteresovanosti, ktorá spočíva v zabezpečovaní sústavného rozvoja vlastných výrobných fondov a prostriedkov na odmeňovanie svojich pracovníkov.

Z charakteru práce v socialistickom poľnohospodárstve vyplýva, že jednotliví pracovníci sú veľmi tesne viazaní na prácu v kolektíve, v ktorom sa podstatne horšie vymedzuje a kontroluje práca jednotlivca. Práca každého jednotlivca sa obyčajne prejavuje ako výsledok práce celého kolektívu, ktorý sa často prejavuje až po skončení celého výrobného procesu (Šebesta 1972). Táto skutočnosť si v niektorých prípadoch vynucuje kolektívne hodnotenie práce pracovníkov a tým aj kolektívnu hmotnú zainteresovanosť, z ktorej sa určuje individuálna odmena pracovníka.

Napriek tomu, že úlohy podniku a jeho vnútropodnikovej organizačnej jednotky sa v základnom zameraní zhodujú, predsa v hmotnej zainteresovanosti musíme hľadať formy, ktoré sa dajú lepšie uplatniť v každej organizačnej jednotke a lepšie prispievajú k zvyšovaniu a z hospodárňovaniu výroby. Tu prichádzajú do úvahy v prvom rade pohyblivé zložky odmeny, ktoré treba prispôbovať potrebám a podmienkam jednotlivých organizačných jednotiek pri zabezpečovaní výroby. V základnom odmeňovaní musia v rámci podniku platiť jednotné zásady, ktoré zabezpečujú aj rovnakú úroveň základnej odmeny. Vnútropodnikové organizačné jednotky a ich pracovné kolektívy sa dajú osobitne zainteresovať na plnení a prekračovaní plánu výkonov a nákladov vo forme podielov zo zisku.

Štruktúra odmeny a jej pôsobenie pri vnútropodnikovom chozrasčote

Úspešný rozvoj našej ekonomiky by nebolo možné zabezpečiť bez ďalšieho prehĺbenia a zdokonaľovania nástrojov mzdovej politiky. Lepšie využitie progresívnych foriem a prostriedkov pripadajúcich na odmeny, je hlavným predpokladom uplatnenia socialistickej racionalizácie a orientácie na kvalitatívnu stránku výroby.

Najmenej na túto stránku výroby pôsobí základná odmena, ktorá v štruktúre celkovej odmeny spolu s príplatkami zaberá zhruba 90 %.

Pohyblivé zložky odmeny, na ktoré pripadá cca 10 % celkových odmien, sa delia na prémie a podiely. Prémie sú zväčša viazané na časové plnenie plánu výroby, alebo na agrotechnické termíny, pričom ich nemalá časť je viazaná na plnenie pracovných výkonov a percentuálnou sadzbou pripisovaná k základnej odmene.

Na podiely, ktoré by pri správnom použití mali vplývať na kvalitatívnu stránku výroby, pripadá len 6,7 % z celkovej odmeny (za JRD v SSR v roku 1977).

Skladba odmien, práve tak ako ich využívanie, signalizujú určité zaostávanie zamerania hmotného záujmu pracovníkov. Ide predovšetkým o nedostatky z nedocenenia významu ekonomickej účinnosti a efektívnosti odmien, hlavne ich účinku na posilňovanie osobnej hmotnej zainteresovanosti celých pracovných kolektívov, presadzovanie pokrokových foriem organizácie a riadenia pri neustálom zvyšovaní produktivity práce.

Jedna zo základných ciest ako posilniť vplyv hmotnej zainteresovanosti na kvalitatívnu stránku výroby je prerozdelenie oboch sfér mzdov-

vých prostriedkov v prospech odmien viazaných na kvalitatívne výsledky výroby a práce. Posilnenie tejto formy hmotnej zainteresovanosti bude vyžadovať nielen zvýšenie podielu časti odmeny, ktorá pripadá na fond odmien (podieľ), ale k tejto požiadavke účinnejšie prispôbiť aj základné odmeňovanie, v ktorom treba usmerňovať vývoj tak, aby základná odmena spolu s príplatkami dosahovala okolo 80–85 % z celkovej úrovne odmeny a ostávajúca časť (15–20 %) pripadala na pohyblivé časti odmeny, z čoho najmenej 8 % by malo pripadať na podieľ zo zisku.

V ekonomicky upevnených JRD by bolo vhodné podiel pohyblivej časti zvýšiť až na 25 % z celkovej odmeny. Tento spôsob vytvárania štruktúry odmeny, kde to umožní regulácia úrovne odmeny, sa ukazuje ako najvhodnejší, nakoľko môže účinnejšie a operatívnejšie vplývať na zvyšovanie pracovnej iniciatívy a efektívnosti výroby, čo potvrdzujú aj poznatky z nášho výskumu na skúmaných JRD, hlavne JRD Modrý Dunaj—Šamorín.

Štruktúra odmeny a jej pôsobenie v skúmaných JRD

Na potrebu zmenenia štruktúry celkovej odmeny v prospech pohyblivých zložiek upozorňujú niektoré poznatky zo skúmaných piatich družstiev na Slovensku (tab. III).

III. Štruktúra priemernej mesačnej odmeny na 1 trvale činného pracovníka v skúmaných JRD v roku 1977

JRD	Zákl. odmeny		Prémie		Podieľy		Odmeny spolu	
	Kčs	%	Kčs	%	Kčs	%	Kčs	%
Buzica	1828	94,3	80	4,1	32	1,6	1940	100
J. Bohunice	1832	85,3	165	7,6	150	7,1	2147	100
Modrý Dunaj v Šamoríne	2310	70,6	709	21,6	251	7,8	3270	100
Trnava	2100	82,9	217	8,5	215	8,6	2532	100
Očová	1671	76,3	258	11,7	261	12,0	2190	100

Napriek tomu, že ide o družstvá lepšie ako priemerné, ktoré majú ekonomické podmienky pre zvýšenie pohyblivých zložiek odmeny, niektoré (JRD Buzica, J. Bohunice) túto možnosť využívajú nedostatočne. Obe družstvá majú zhruba rovnaké prírodné podmienky ako JRD Modrý Dunaj so sídlom v Šamoríne, ktoré dosahuje podstatne lepšie výrobné a ekonomické výsledky.

JRD Modrý Dunaj dosahuje na 1 ha pôdy o 3013 Kčs vyšší zisk ako JRD Buzica. Napriek tomu, že vieme, že na komplexné ekonomické výsledky vplýva viacero činiteľov, domnievame sa, že v JRD Modrý Dunaj z časti prispela k dobrým výsledkom aj správna hmotná stimulácia. Štruktúra odmeny na tomto družstve sa skladá zo 70,6 % podielu základnej odmeny, 21,6 % podielu prémie a 7,8 % podielov.

Kritériá pre priznanie prémie v tomto JRD sú často viazané na kvalitatívne ukazovatele (ak napr. lucerka nedosiahne 12 % bielkovín, tak sa

prémiový ukazovateľ zníži až o 50 %). Traktoristi sú viazaní na úsporu pohonných hmôt, znižovanie nákladov na opravy atď., v živočíšnej výrobe pri výrobe mlieka sú pracovníci viazaní nielen na plnenie plánu predaja, ale aj na kvalitu mlieka a jeho čistotu a dosahovanú realizačnú cenu. Obdobne sa postupuje aj pri výrobe mäsa, kde sú pracovníci viazaní nielen na výrobu, ale aj na jej efektívnosť a kvalitu pri realizácii (sleduje sa hlavne spotreba jadrového krmiva).

JRD Buzica využíva v pohyblivých zložkách odmien len 5,7 % a na základnú odmenu 94,3 %. Na podklade odmien v roku 1977 predpokladáme, že aj JRD Buzica by mohlo podstatne zvýšiť podiel pohyblivých zložiek odmeny, nakoľko celková odmena na pracovníka aj v tomto družstve dosahuje 23 280 Kčs. Zvýšenie podielu pohyblivých zložiek odmeny aj v tomto JRD by mohlo prispieť k zvýšeniu pracovnej iniciatívy a tým aj k lepším hospodárskym výsledkom, ktoré sú podstatne horšie ako v JRD Modrý Dunaj-Šamorín.

UPLATNENIE CHOZRASČOTNÉHO SYSTÉMU V ODMEŇOVANÍ

Využitie chozrasčotného systému zainteresovania v základnom odmeňovaní

Hmotná zainteresovanosť družstevníkov na zvyšovaní rentability a efektívnosti výroby v JRD v podstate zahŕňa jednotný súbor hmotných pohnutí pre plnenie najdôležitejších ukazovateľov rozvoja výroby. Medzi dôležité pohnutky patrí aj neustále zabezpečovanie prostriedkov na uhradenie základných a pohyblivých zložiek odmeny. Tieto podmienky je potrebné stanoviť tak, aby každý pracovný kolektív a pracovník mal bezprostredný osobný hmotný záujem na výsledkoch svojej práce a zároveň aj na výsledkoch pracoviska a celého podniku.

V podmienkach novej organizácie a riadenia poľnohospodárstva s uplatňovaním priemyselného charakteru organizácie práce je potrebné hľadať účinné formy odmeny aj v základnom odmeňovaní, ktoré budú účinnejšie vplývať na kvalitatívnu stránku výroby a lepšie vyhovovať chozrasčotnému systému hospodárenia.

Doterajšie poznatky a skúsenosti ukazujú, že ak dostatočne nepôsobí na kvalitatívnu stránku výroby aj základná odmena, tak pohyblivá časť odmeny, ktorá je viacnásobne menšia, nemôže dostatočne mobilizovať pracovné kolektívy a jednotlivcov k zvyšovaniu pracovnej iniciatívy.

Predpokladáme, že v základnom odmeňovaní by bolo možné aj v poľnohospodárstve uplatniť systém odmeňovania, ktorý by kvalitatívne rozlišoval vykonanú prácu a túto aj diferencovane v odmene hodnotil.

Odmena podľa kvality práce

V tejto forme by bolo potrebné prevedenú prácu hodnotiť v troch kvalitatívnych stupňoch, v ktorých by sa zvyšoval výkon o 15 % pri výbornej práci a rovnakou mierou znižoval pri nekvalitnej práci. Náorne je to vidieť z uvedeného príkladu v tab. IV.

V prehľade je hodnotený výkon pri orbe vo všetkých troch kvalifikačných stupňoch. Do prvého stupňa by sa zaradovali práce, ktoré by sa hodnotili ako „výborné“. Do druhého stupňa by sa zaradovala práca „kvalitná“, ktorá zodpovedá priemernej akostnej skupine, z ktorej nevyplyva

zvýšenie ani zníženie výkonu. Do tretieho stupňa by sa zaradovala práca, ktorá nezodpovedá priemernej akosti a nedá sa opraviť bez nároku na odmenu. Tento postup by donútil technicko-hospodárskych pracovníkov hodnotiť pravidelne vykonanú prácu, čo sa doteraz málo využíva.

IV. Postup pri priznávaní odmeny podľa kvality vykonanej práce

Druh stroja	Skutoč. výkon	Trieda	Kvalit. stupeň	Výkon spolu	Sadzba za 1 ha	Zárob. spolu Kčs
ZT-300	5 ha	VI.	I.	5,75	13	74,7
ZT-300	5 ha	VI.	II.	5,00	13	65,0
ZT-300	5 ha	VI.	III.	4,25	13	55,3

Objektívnosť tejto formy odmeňovania bude značne závislá od pracovníkov, ktorí budú prácu preberať a hodnotiť, nakoľko od nich bude závisieť stupeň ohodnotenia a tým aj úroveň odmeny. Objektívne posudzovanie, práce bude vyžadovať vypracovanie jednotnej zásady pre priznávanie kvalitatívnych stupňov, ktoré by neumožňovali subjektívne rozhodovanie.

Druhý spôsob odmeňovania sa najviac približuje tzv. chozrasčotnej hmotnej zainteresovanosti, pri ktorej sú pracovníci viazaní na kvalitu výroby a jej efektívnosť. V podstate je založený na hospodárnom stanovení a vynakladaní pracovných nákladov u všetkých skupín pracovníkov. Odmena sa stanovuje na základe normatívoov pracovných nákladov u jednotlivých výrobkov za posledné tri roky. Normatívy sa na základe platných normatívoov času a ťažkostných tried upresňujú, čím sa prihliada k priemernej úrovni nákladových odmien.

Objem mzdových prostriedkov pre pracovné kolektívy sa plánuje na základe množstva výroby a jej realizácie. Odmena počas roka z hľadiska jej celkovej výšky na jednotku produkcie má viac-menej zálohový charakter, hlavne v rastlinnej výrobe, kde sa konečné zúčtovanie dá previesť až po zbere úrody. Počas roka sa uvoľňujú prostriedky na odmenu podľa priebehu etáp jednotlivých prác.

Stanovenie odmeny na jednotku výkonu (1 ha) a 1 t pšenice a jej použitie nám ukáže prehľad v tab. V.

Tento postup sa dá uplatniť v celej rastlinnej výrobe. V živočíšnej výrobe, kde sa množstvo výroby a jej realizácia dá plánovať a hodnotiť v mesačných intervaloch je stanovenie odmeny za jednotku výrobku (l, kg, t) a jej používanie ešte účinnejšie a objektívnejšie. Priznanie odmeny jednotlivým pracovníkom (hlavne pri kolektívnej práci v RV) bude v tejto forme odmeňovania ešte vyžadovať evidenciu účasti pracovníkov na dosahovaných výkonoch a prepočet podľa normatívoov času a ich kvalifikačného zatriedenia (pokiaľ nebude použitá časová odmena).

K zjednodušeniu tejto pomerne náročnej evidenčnej práce pri hodnotení jednotlivých pracovníkov môže prispieť dôslednejšie uplatnenie špecializácie a koncentrácie výroby, blokácie honov, kde bude možné lepšie využiť skupinové nasadenie strojov rovnakého typu, výkonu a pracovníkov

rovnakej kvalifikácie, čo zjednoduší aj priznanie a evidenciu odmeny na pracovníka.

V. Postup stanovenia a uvoľňovania nákladových odmien za vykonanú prácu

Etapu prác	% pripad. na etapu	Odmena za prevedenú prácu	
		na 1 ha	na 1 t
Priprava pôdy, hnojenie	11,0	100,4	24,50
Sejba	6,6	62,5	14,80
Ošetrovanie porastu	4,8	43,8	10,70
Zberové práce	42,6	389,5	95,00
Čistenie, uskladnenie a ostatné práce	35,0	319,8	88,70
Spolu	100,0	916,0	233,70

spracované podľa údajov VÚEPP z vlastných nákladov JRD SSR v roku 1975

Predpokladáme, že uvádzané formy základnej odmeny by mohli účinnejšie prispieť k plneniu náročnej úlohy, orientovať sústavu odmeňovania na efektívnosť a kvalitatívnu stránku výroby a tak vytvoriť lepšie predpoklady aj k využitiu podielov zo zisku.

Využitie prémievých zložiek odmeny v chozrasčotnom systéme odmeňovania

Pri uplatňovaní vnútropodnikového chozrasčotu nadobúdajú zvlášť významné miesto pohyblivé zložky odmeny, ktoré dopĺňajú tie časti zainteresovanosti, ktoré nemôžu plniť ostatné časti odmeny.

Prémie plnia podnecovaciu funkciu v priebehu hospodárskeho roka a to tým, že nabádajú pracovníkov k zvyšovaniu pracovnej účinnosti a výkonov. Zároveň plnia aj funkciu hodnotenia niektorých prác, pri ktorých použitie len základnej domeny je po každej stránke (množstvo, kvalita, včasnosť) veľmi ťažké, prípadne nemožné.

V štruktúre a úrovni pohyblivých zložiek odmeny sú rozdielnosti tak v jednotlivých kategóriách, ako aj v jednotlivých povolaniach pracovníkov. Doterajšia prax vo využívaní pohyblivých zložiek odmien smerovala k tomu, aby vedúci technickí pracovníci boli odmeňovaní prevažne podielmi a manuálni pracovníci prémiami a podielmi, pričom sa predpokladalo, že sa priebežné prémie a odmeny počas roka budú využívať hlavne u manuálnych pracovníkov.

Doterajšie poznatky z oblasti využívania pohyblivých zložiek odmeny ukazujú na nedostatočné využívanie priebežných prémie a jednorázových odmien v priebehu roka. Výška tejto časti odmeny v JRD dosahovala zhruba iba 5 % z celkovej odmeny.

Rozdielnosti v štruktúre pohyblivých zložiek odmien sa ukazujú aj v jednotlivých kategóriách pracovníkov a povolaniach. Určité odlišnosti možno považovať za odôvodnené, pretože vyplývajú z pracovnej náplne

každej kategórie pracovníkov. Porovnanie v kategóriách ukazuje na nesprávnú diferenciáciu. V premiovani sú uprednostňovaní remeselníci a údržbári, kde sa dosahujú rozdiely v úrovni odmeny až 30—40 %.

Pomerne málo sa využívajú aj prémie za úspory nákladov počas roka. Táto forma premiovania nadobúda zvlášť veľký význam v súčasnom období racionalizácie a zefektívňovania celého národného hospodárstva.

Pozoruhodné výsledky sme získali pri správnom využití tejto formy pri spracovaní a zúžitkovaní krmív a v mechanizačných útvaroch, kde sú veľké možnosti v šetrení pohonných hmôt pri údržbe a opravách strojov a zariadení a pod.

Osobitne treba tieto prémie uplatňovať a široko využívať aj v chozrasčotnom systéme hospodárenia, kde kolektívy a prípadne aj jednotlivcov možno zainteresovať priamo na znižovaní nákladov, spotreby materiálu a pod., a to až do výšky 30 % získaných úspor.

Tento spôsob sa dobre osvedčuje v niektorých JRD u traktoristov, kde v priebehu roka za úsporu dávajú jednu tretinu zo získaných úspor vo forme prémie. Pohyblivé zložky odmeny často na seba nadväzujú a v niektorých prípadoch sa aj prekrývajú, z čoho vyplýva, že funkcie podielov môžu čiastočne plniť aj iné zložky osobnej zainteresovanosti, ako sú rôzne hospodárnostné prémie a forma osobného ohodnotenia. Tieto formy prémie však plnia prevažne funkciu zainteresovanosti na kvalite práce, zatiaľ čo podiely aj naďalej plnia funkciu zainteresovania na kvalite a efektívnosti výsledkov hospodárenia.

Pomerne dobre je rozpracovaný a využívaný systém premiovania v JRD Modrý Dunaj v Šamoríne, Očová — Šarišské Michaľany, Perín — ŠM Malacky a ďalších, kde sa v priemere okolo 14 % fondu odmién využíva na priebežné prémie. Prémie sú zamerané na plnenie plánovaných úloh, dosahovanú kvalitu, znižovanie nákladov, dodržiavanie agrotechnických, zootechnických termínov a opatrení. Dobré sa osvedčujú hospodárnostné prémie v JRD Baškovce, Trnava u traktoristov, šoférov atď., ktorí sú zainteresovaní na úspore pohonných hmôt a opráv. Z nadplánovaných úspor získavajú traktoristi prémie už počas roka vo výške 30 %.

Výsledky skúmaných JRD ukazujú, že v tých družstvách, kde pripadal najvyšší podiel na prémie (ako JRD Modrý Dunaj — Šamorín 21,6 %) sa dosahovali aj lepšie výrobné a ekonomické výsledky.

Chozrasčotné zainteresovanie vo forme podielov zo zisku

Dosahovanie dobrých výsledkov predpokladá nielen zvýšenie podielu pohyblivej časti odmeny, ale aj jej účinnejšie použitie vo vnútropodnikovej sfére pre zainteresovanie pracovných kolektívov a jednotlivcov na zvyšovaní racionalizácie práce.

Poznatky z výskumu potvrdzujú, že zvýšenie účinnosti odmeňovania na kvalitatívnu stránku výroby bude vyžadovať kľásť väčší dôraz nielen na podielovú stránku odmeny, ale účelnejšie využívať aj ostatné časti odmeny.

V súčasnosti sa používa viac foriem pohyblivých zložiek odmeny, z ktorých len menšia časť, hlavne vo forme podielov, vplýva na kvalitatívnu stránku výroby. Pre zvýšenie účinnosti odmeňovania na efektívnosť výroby sa ukazuje aj v poľnohospodárstve potreba spojiť niektoré druhy pohyblivých zložiek odmeny a na úkor prémieovej a ostatnej časti odmeny

zvýšiť podiel odmien zo zisku aspoň na dvojnásobok oproti doterajšej úrovni. Tento postup by mohol zvýšiť význam a váhu podielov v sústave osobnej hmotnej zainteresovanosti a účinnejšie pôsobiť na kvalitu a efektívnosť poľnohospodárskej výroby.

Z hľadiska zvýšenia stimulačného účinku sa ukazuje potreba, aby hospodárskym a nákladovým strediskám spolu s rozpisom plánu bola určená aj plánovaná výška prostriedkov na podiely. Ako podklad k rozpisu plánovaného objemu podielov môže slúžiť základná odmena, pomocou ktorej sa podľa koeficientu vypočítaného z pomeru celkovej sumy prostriedkov určených na podiely a základné odmeny, stanoví objektívny podklad pre rozdelenie podielov na jednotlivé strediská.

Účinným sa ukazuje systém zainteresovania pracovných kolektívov hospodárskych stredísk na dosahovanom zisku tak, že väčšiu časť prostriedkov zo zisku pripadajúcich do fondu odmien (60 %) viažeme na výsledky strediska a menšiu časť (40 %) na celopodnikové výsledky.

V nevýrobných strediskách, kde sa dá ľahšie objektívne vyčíslieť dosahovaný zisk, sa ukazuje vhodnejšie využívať menšiu časť (40 %) k priamemu zainteresovaniu pracovných kolektívov a väčšiu časť (60 %) viazať na celopodnikové výsledky.

Tento spôsob rozdeľovania fondu odmien predpokladá uplatňovať objektívny systém plánovania a využívania vnútropodnikových hodnotových vzťahov.

Kolektívy vnútropodnikových jednotiek, ktoré majú charakter nákladových stredísk, odporúčame zainteresovať podľa miery prekročenia neúplného hospodárskeho výsledku, ktorý vyplynie z rozdielu medzi objemom produkcie (hrubej, trhovej) a priamych nákladov. Celkový objem tejto časti podielov by mal dosahovať 10—15 % z nadplánovaného výsledku.

Rozdelenie podielov na hospodárskych výsledkoch medzi pracovníkov chozrasčotného útvaru patrí k dôležitým a zodpovedným prácam. Časť podielov závislú od výsledkov chozrasčotných útvarov i časť závislú od výsledkov podniku možno medzi pracovníkov rozdeliť podľa koeficientu vypočítaného z pomeru objemu podielov a základnej odmeny, alebo bodovým systémom, ktorý vychádza z pracovného zaradenia a kvalifikácie, prípadne ďalších kritérií.

Uplatňovanie podielov na hospodárskom výsledku u THP spočíva hlavne v správnej voľbe výsledných ukazovateľov. V tejto skupine pracovníkov je potrebné rozlišovať technických pracovníkov s celopodnikovou pôsobnosťou a technických pracovníkov s vnútropodnikovou pôsobnosťou a podľa tohto rozdelenia im ukladať aj menovité úlohy a podľa plnenia im priznávať podiely na výsledkoch hospodárenia. Často sa stáva, že podiely radových pracovníkov v stredisku sú na vyššej úrovni, ako u vedúcich pracovníkov strediska. Preto považujeme za potrebné, aby suma pripadajúca na podiely u týchto pracovníkov bola najmenej o 50 % vyššia ako priemerná výška podielov ostatných pracovníkov strediska.

SÚHRN

Ujednotenie systému odmeňovania v JRD prinieslo mnohé zlepšenie, ale napriek tomu sa ukazujú ešte stále niektoré nedostatky. Predovšetkým ide o málo účinné pôsobenie odmeňovania na kvalitatívnu stránku výroby. Ukazuje sa, že rozhodujúci podiel z úrovne odmeny pôsobí hlavne na dosa-

hované pracovné výkony (teda na množstvo vykonanej práce) a len menšia časť vo forme podielov (6,7 %) vplýva priamo na dosahované výsledky.

Pomerne v malej miere sa využíva táto forma odmeny aj k zainteresovaniu vnútropodnikových pracovných kolektívov na dosahovaných výsledkoch, kde v dôsledku toho dochádza často k anonymite pri rozdeľovaní podielov.

Ukazuje sa, že aj v poľnohospodárstve bude potrebné viac využívať formy odmeny, ktoré budú účinnejšie pôsobiť na kvalitatívnu stránku výroby a na zvyšovanie jej efektívnosti.

Samotná práca ukazuje nielen na potrebu uplatňovania účinnějších foriem, ale aj na dodržiavanie správnych relácií v štruktúre odmeny, ktoré svojim objemom budú motivačne viac pôsobiť na pracovné kolektívy pri zvyšovaní a zhospodárňovaní výroby.

Literatúra

PEKÁR, J.: Hmotná zainteresovanosť JRD (formou podielov). [Záverečná správa.] Bratislava, VÚEPVŽ 1978.

ŠEBESTA, M.: Sústava kolektívnej a individuálnej hmotnej zainteresovanosti v poľnohospodárskych podnikoch. [Záverečná správa.] Bratislava, VÚEPVŽ 1972

Došlo dňa 7. 3. 1979

Adresa autora:

Jozef Pekár, Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva, Trenčianska 55, 880 27 Bratislava

Hlavním úkolem rozvoje československého zemědělství je zabezpečení všestranného uspokojování potřeb obyvatelstva a postupné dosažení soběstačnosti ve výrobě základních druhů potravin. Za tímto účelem je nutno neustále zvyšovat intenzitu zemědělské výroby, všestranně mobilizovat rezervy, zvyšovat efektivnost výroby, produktivitu a kvalitu práce. To jsou také hlavní úkoly, které vyplývají ze závěrů XV. sjezdu KSČ na úseku zemědělství.

Také v závěrech z 11. zasedání ÚV KSČ z března roku 1978 a 13. zasedání ÚV KSČ z března roku 1979 se klade důraz na zvýšení efektivnosti a na to, aby se všude využívaly všechny rezervy, které v našem zemědělství máme.

Průzkum a rozbor výsledků hospodaření jednoznačně ukazují, že máme ještě značné rezervy a možnosti ve zvýšení intenzity zemědělské výroby a tím také možnosti pro lepší zásobování obyvatelstva. Přes celkový růst výroby v jednotlivých zemědělských podnicích existují totiž mezi podniky, které hospodaří za stejných přírodních podmínek, podstatné rozdíly ve výnosech plodin, v užítkovosti a početních stavech hospodářských zvířat na 100 ha z. p., a tudíž i podstatné rozdíly v intenzitě zemědělské výroby.

POJETÍ PROBLEMATIKY

Pro další rozvoj československého zemědělství má zásadní význam zhodnocení dosažených výsledků a zjištění příčin zaostávání některých zemědělských podniků za ostatními. Z tohoto hlediska je zejména důležité posouzení úrovně hospodaření zemědělských podniků, které hospodaří v přibližně stejných podmínkách.

V našich podmínkách, kdy máme nedostatek zemědělské půdy a další vzestup výroby je možný pouze intenzifikací výroby, si nemůžeme dovolit zaostávání části zemědělských podniků. To by mělo závažné důsledky v zabezpečení celého národního hospodářství zemědělskými produkty, především potravinami. Proto je nutné zjistit příčiny zaostávání některých podniků, odhalovat nedostatky v jejich hospodaření a uplatněním účinných nástrojů a pokrokových zkušeností z podniků předních toto zaostávání odstranit.

Rozborem diferenciací hospodářských výsledků v zemědělských podnicích se zabývala celá řada autorů (především na stránkách časopisů

Zemědělská ekonomika, Ekonomika zemědělství, ale i jinde). Jsou to např.: Vlachynský (1966), Vinohradský (1968 a 1975), Choma (1969 a 1976), Řehák a Helcl (1974), Řehák (1977), Hurta (1974 a 1975), Glaserová (1976), Brčák (1976), Hedera (1977), Macháček a Zeipelt (1978), Hrmo (1978) aj.

Také v Sovětském svazu se dané problematice věnuje velká pozornost. Např. na stránkách časopisu Ekonomika selskovo chozjajstva ji řeší: M. Šostak, M. Lesjun, N. Žilinskij, Z. Potapovič, R. Bogdan-Blakitnij a další. Velmi zajímavá z tohoto hlediska, tj. z hlediska metody zkoumání ekonomiky podniků a uplatnění matematických metod při tomto zkoumání, je také publikace Ekonomičeskij analiz autorů M. I. Bakanova, A. N. Kašajeva a A. D. Šeremeta.

Většina autorů se zabývala danou problematikou z prostorového hlediska. Časová analýza je v tomto směru obtížnější, neboť v uplynulém období, s probíhajícím procesem koncentrace výroby, docházelo k neustálé změně počtu a velikosti zemědělských podniků a bylo obtížné podchytit v podnikové sféře určitý vývoj. Je jisté, že slučování podniků vede automaticky ke sblížování rozdílů, tj. ke zmírňování diferenciací v jejich hospodaření, neboť pouhým sloučením dvou podniků, podniku lepšího s horším, dostáváme nový podnik, který už je zhruba průměrný. Ovšem tento pohled není podstatou dané statě.

Pro zkoumání jsme vybrali hospodaření jednotlivých zemědělských družstev na okrese Písek. Rozbor hospodaření na úrovni okresu má své opodstatnění, neboť ve většině případů existují právě na území okresu srovnatelné podmínky v hospodaření jednotlivých zemědělských podniků. Dále pak daná jednotka představuje i důležitou jednotku v oblasti řízení, na její úrovni je možno provádět zásahy a příznivě tak ovlivňovat hospodaření daných podniků. V neposlední řadě pak umožňuje rozbor hospodaření na úrovni okresu vcelku hlubokou analýzu činnosti jednotlivých podniků hospodařících ve stejných podmínkách. Zároveň bych chtěl tímto časovým rozbořem navázat na rozbor této problematiky z hlediska prostorového, který jsem provedl za rok 1974 (Brčák 1976).

ČASOVÁ ANALÝZA DIFERENCIACE

Podstatou hospodaření zemědělského podniku je spolupodílet se v nejvyšší možné míře na zajišťování co nejvyššího uspokojování potřeb společnosti na úseku výživy obyvatelstva. Z toho vyplývá, že snahou zemědělských podniků by mělo být dosažení společensky žádoucího množství a struktury produkce, což za současného stavu znamená zvyšování objemu z jednotky půdy. Jak již bylo řečeno, existují mezi zemědělskými podniky, které hospodaří ve srovnatelných přírodních podmínkách, podstatné rozdíly, které se týkají právě této záležitosti, tzn. které dosahují různé výše hrubé zemědělské produkce z každého hektaru zemědělské půdy.

Z toho také vyplývá hlavní úkol, který v oblasti hospodaření zemědělských podniků vytyčil XV. sjezd KSČ, a to pozvednout úroveň hospodaření zaostávajících podniků na úroveň průměrných a průměrných na úroveň nejlepších. Hlavním smyslem tohoto zkoumání je pak posoudit, jak probíhal vývoj hospodaření zemědělských podniků, jak se vyvíjela

diferenciace podniků v rámci okresu, existují-li i nadále rozdíly mezi nejlepšími a nejhoršími podniky, zda se některým dříve zaostávajícím zemědělským podnikům podařilo zařadit se do skupiny podniků lepších. A dále v čem tkví příčiny toho, že podnik, který byl ještě před několika roky ve skupině zaostávajících podniků (právě podle výše hrubé zemědělské produkce z 1 ha z. p.), patří dnes mezi průměrné, ba dokonce mezi nejlepší zemědělské podniky na okrese.

Na všechny tyto otázky by měla dát ve větší či menší míře odpověď analýza vývoje hospodaření zemědělských podniků na okrese Písek. Prováděli jsme časové srovnání hospodaření zemědělských podniků za rok 1977 a rok 1973. V roce 1973 hospodařilo na okrese Písek 40 JZD. Z toho počtu dvě JZD přešla do státního sektoru, 10 JZD se v daném období nesloučilo s druhým a zbytek, tj. 28 JZD, se sloučilo tak, že v roce 1977 hospodařilo místo nich pouze 11 JZD. Pro ilustraci uvedeme, která JZD a s jakou výší hrubé zemědělské produkce z 1 ha z. p. se v daném období sloučila (znak JZD a výše HZP na 1 ha v roce 1973 tehdy ještě samostatných JZD):

2.....	11 939	—	11 525	
3.....	12 267	—	10 208	
4.....	12 523	—	14 838	
5.....	10 423	—	9 370	— 10 421
7.....	11 225	—	10 211	— 10 891
9.....	14 008	—	10 649	
11.....	9 983	—	9 703	
12.....	11 254	—	10 650	
17.....	10 014	—	11 569	— 10 247
19.....	11 342	—	12 480	
21.....	11 670	—	11 095	— 11 355 — 9 847 — 13 126 Kčs

V roce 1977 hospodařilo na území okresu Písek tudíž pouze 21 JZD. Bylo proto nutné provést propočty tak, abychom mohli časové srovnání vůbec uskutečnit. To znamená, že za všechna JZD, která v roce 1973 hospodařila samostatně a později u nich došlo ke sloučení, jsme vypočítali průměrné údaje (např. sloučení tří JZD v jeden celek = jeden údaj o intenzitě zemědělské výroby na základě váženého aritmetického průměru apod.). Tímto způsobem jsme dosáhli srovnatelnou základnu pro náš výpočet.

První otázka, na kterou bychom rádi odpověděli: Jak se vyvíjela intenzita zemědělské výroby u jednotlivých podniků — jsou v rámci okresu v roce 1977 zemědělské podniky na stejném místě v pořadí podle intenzity výroby jako v roce 1973?

Porovnáme-li zemědělské podniky podle tohoto kritéria v jednotlivých letech (tj. rok 1973 a rok 1977), zjistíme následující vztahy (tab. I):

— Na stejném místě v pořadí podle intenzity výroby jsou v daných letech pouze dvě JZD.

— U většiny JZD (11) je odchylka v pořadí jedno nebo dvě místa.

— Existují ovšem i čtyři JZD, u kterých je rozdíl v pořadí pět a více míst (z toho u jednoho JZD je rozdíl dokonce 9 míst — z 12. místa v roce 1973 se dostalo v roce 1977 až na 3. místo ve výši intenzity zemědělské výroby). Změnám v pořadí v podstatě také odpovídají změny v růstu, popř. poklesu hrubé zemědělské produkce z 1 ha z. p. za dané období.

Z toho je také zřejmé, že v řadě JZD se důsledně přistoupilo k plnění závěrů XV. sjezdu KSČ a podařilo se pozvednout úroveň hospodaření ze skupiny horších na úroveň středních, popř. nejlepších zemědělských podniků.

I. Postavení zemědělských podniků podle výše hrubé zemědělské produkce z 1 ha zemědělské půdy

JZD (znak)	Pořadí		Rozdíl v pořadí	HZP		HZP 1977/1973	Výměra z. p. rok 1977
	1973	1977		1973	1977		
16	1	2	-1	13 944	14 166	101,6	2616
4	2	4	-2	13 870	12 128	87,4	3121
6	3	1	+2	13 620	14 272	104,8	1372
1	4	5	-1	12 246	12 095	98,8	2826
9	5	7	-2	11 977	11 928	99,6	2499
2	6	8	-2	11 761	11 616	98,8	2430
19	7	6	+1	11 760	12 074	102,7	2190
21	8	13	-5	11 326	11 276	99,6	4113
3	9	12	-3	11 257	11 309	100,5	2025
20	10	17	-7	11 240	10 387	92,4	2283
14	11	11	.	11 060	11 316	102,3	2041
12	12	3	+9	11 047	12 718	115,1	2505
7	13	10	+3	10 796	11 494	106,5	2839
18	14	18	-4	10 755	10 307	95,8	2372
17	15	9	+6	10 514	11 545	109,8	2110
13	16	15	+1	10 446	10 542	100,9	2825
10	17	16	+1	10 049	10 387	103,4	4345
5	18	14	+4	10 047	10 694	106,4	4399
11	19	20	-1	9 841	9 794	99,5	2236
8	20	19	+1	9 115	9 872	108,3	1746
15	21	21	.	7 599	8 468	111,4	1169

O tom svědčí také údaje tab. II, která ukazuje, že největší vzestup výroby byl v daném období právě u dříve zaostávajících zemědělských podniků, a tím také došlo k přechodu těchto podniků do skupiny podniků lepších. Ukazuje se, že plní-li podniky důsledně přijatá usnesení, lze právě u zaostávajících podniků podstatně zvýšit produkci.

Zajímavé údaje dostaneme, porovnáme-li vzestup hrubé zemědělské produkce a vzestup průměrné velikosti zemědělských podniků za dané období. Nejvyšší vzestup produkce nastal u poměrně menších zemědělských podniků, u kterých probíhal také proces centralizace půdního fondu poměrně pomalu (tab. II). Na druhé straně však v ostatních skupinách platí, že čím větší byl proces centralizace, tím větší byl růst výroby.

Sledujeme-li vývoj intenzity podle toho, zda v podnicích proběhl ve sledovaném období proces slučování či nikoliv, zjišťujeme (tab. III), že sloučená JZD mají vyšší růst hrubé produkce z 1 ha z. p. než JZD v daném období nesloučená.

II. Vývoj hrubé zemědělské produkce z 1 ha z. p. podle skupin podniků

Skup. JZD	Výše HZP v roce 1973	Počet podniků		Průměr HZP skupiny	% vzestupu HZP do roku 1977	Ø velikost zem. pod.		Vzrůst Ø výměry v %
		1973	1977			1973	1977	
I	do 10 000	4	3	9 089	106	1252	1717	137
II	10 001—11 000	12	6	10 435	104	1522	3148	207
III	11 001—12 000	17	8	11 428	101	1142	2232	195
IV	12 001 a více	5	4	13 389	98	1831	2486	136

Ovšem rozvoj zaostávajících JZD je složitý problém, který se nemůže řešit pouze cestou slučování těchto podniků. Hrmo (1978) píše: „... překonávání ekonomické diferenciací může být jen sekundárním důsledkem slučování menších podniků, primární úloha slučování musí spočívat ve vytváření podmínek pro využívání předností vnitropodnikové specializace a tím i odvětvové koncentrace.“ Pouhé slučování zemědělských podniků do větších celků nemůže samo o sobě vyřešit problém zaostávání těchto podniků. Na druhé straně ovšem, je-li proces slučování zemědělských podniků prováděn zodpovědně, po důkladné organizační přípravě a za pomoci nadřazených orgánů, je možno dosáhnout v hospodaření dříve zaostávajících podniků velmi dobrých výsledků, neboť větší koncentrací zemědělské výroby se vytvářejí objektivně lepší podmínky pro další rozvoj a pro využívání vědeckotechnického pokroku.

III. Vývoj intenzity výroby v letech 1973—1977 v závislosti na procesu slučování

Zemědělské podniky	Počet podniků rok 1977	HZP na 1 ha		Vzestup 1977/1973
		1973	1977	
Sloučené	11	11 239	11 468	102
Nesloučené	10	11 074	11 194	101

Jednou z důležitých podmínek zvyšování intenzity výroby je tudíž zajištění dostatečné úrovně koncentrace v jednotlivých odvětvích, a to především cestou specializace výroby a pouze ve výjimečných případech cestou slučování. Zatím však ve většině výrobních odvětví (zvláště pak v odvětvích rostlinné výroby) tato optimální koncentrace zajištěna není.

Druhou důležitou otázkou, která vyplývá z první, je: Proč došlo u některých JZD k takovému růstu HZP na 1 ha a u jiných naopak v daném období k poklesu? Co je tedy příčinou toho, že podnik, který dříve

náležel do skupiny zaostávajících podniků, dosahuje dnes výborných výsledků, které faktory umožnily jeho hospodářský vzestup?

K tomu účelu byla použita metoda skupinového třídění, přičemž za třídící znak byl zvolen vývoj hrubé zemědělské produkce z 1 ha z. p. v roce 1977 v porovnání s rokem 1973. Zajímají nás především ty faktory, které jsou alespoň zčásti závislé na zemědělském podniku, které může podnik ovlivnit.

Jak vyplývá z tab. IV, došlo ve sledovaném období u dvou JZD k poklesu hrubé zemědělské produkce z 1 ha o 10 %, 6 JZD zaznamenalo jen mírný pokles (o 1 %), u 7 JZD HZP na 1 ha mírně stoupla a u 6 JZD vzrostla produkce téměř o 10 %. Jaké jsou příčiny tohoto stavu?

IV. Vliv vybraných faktorů na změny ve vývoji intenzity výroby — rok 1973 = 100 %

Ukazatel	Měrná jednotka	Skup. JZD podle vývoje HZP na 1 ha			
		I	II	III	IV
Vývoj HZP na 1 ha z. p.	%	do 95	95—100	100—105	nad 105
Počet JZD		2	6	7	6
Průměr vývoje HZP ke skup.	%	90	99	102	109
Ø HZP v roce 1977	Kčs	11392	11225	11714	11039
a) vývoj mater. nákl. na 1 ha z. p.	%	105	119	122	127
b) stav zákl. prostředků na 1 ha	%	107	110	114	114
c) odpisy zákl. prostředků na 1 ha	%	94	104	108	115
d) spotř. nakoup. hnojiv na 1 ha	%	173	126	140	153
e) stav skotu na 100 ha z. p.	%	108	113	111	108
f) stav prasat na 100 ha z. p.	%	123	115	106	105
g) počet pracovníků na 100 ha	%	74	71	72	74
Absolutní přírůstek (úbytek) v daném období v Kčs, kusech, procentech					
a) vývoj mater. nákl. na 1 ha	Kčs	287	1022	1194	1351
b) stav zákl. prostř. na 1 ha	Kčs	1411	1770	2371	3802
c) odpisy zákl. prostř. na 1 ha	Kčs	—36	+22	+39	+72
d) spotř. nakoup. hnojiv na 1 ha	Kčs	337	164	249	279
e) stav skotu na 100 ha z. p.	ks	6,2	10,1	8,5	6,6
f) stav prasat na 100 ha z. p.	ks	17,2	13,0	4,7	3,9
g) počet pracovníků na 100 ha	ks	—4,4	—4,3	—4,3	—4,0
h) zornění	%	0,5	1,3	1,8	2,8

Především, tj. ve skupině s největším přírůstkem hrubé zemědělské produkce na 1 ha, došlo k podstatně většímu přírůstku vynakládání materiálových nákladů na 1 ha z. p. než ve skupině první. Také stav základních prostředků vzrostl mnohem více směrem ke 4. skupině a odpisy základních prostředků taktéž (v první skupině došlo ve sledovaném období dokonce k poklesu sumy odpisů základních prostředků). Stejná tendence je možno sledovat i u zornění a částečně i u spotřeby nakoupených hnojiv.

Ovšem poměrně vysoké spotřebě nakoupených hnojiv v 1. skupině neodpovídá růst hektarových výnosů. Zatímco spotřeba nakoupených

hnojiv vzrostla ve sledovaném období o 73 %, došlo v této skupině téměř u všech plodin zahrnutých do rozboru k největšímu poklesu výnosů (tab. V). Naopak k největšímu růstu hektarových výnosů došlo v zemědělských podnicích 4. skupiny, což bylo v této skupině zabezpečeno vhodnou agrotechnikou, správným hnojením a ošetřováním rostlin.

V. Přehled dalších ukazatelů podle členění zemědělských podniků dle vývoje intenzity zemědělské výroby

Ukazatel	Měrná jednotka	Skup. JZD podle vývoje HZP na 1 ha			
		I	II	III	IV
a) Hektarové výnosy:					
— pšenice	%	97	95	102	104
— žito	%	86	91	92	103
— ječmene	%	85	88	99	107
— ovesa	%	64	69	75	80
— brambor	%	75	90	94	101
b) Výroba:					
— pšenice	%	162	145	144	130
— žito	%	30	47	36	65
— ječmene	%	99	109	124	175
— ovesa	%	37	39	55	59
— brambor	%	84	87	89	98
c) Roční dojivost na 1 dojnici	%	106	104	105	106
Denní přírůstky u žiru skotu	%	80	84	85	94
Denní přírůstky u prasat na výkrm	%	87	102	102	107
d) Vývoj HP RV	%	100	96	104	110
Vývoj HP ŽV	%	83	101	101	108
Vývoj zisku	%	66	54	669	79
Vývoj HZP na pracovníka	%	121	139	141	148
e) Prům. výměra 1 JZD v r. 1973	ha	1611	1158	1856	1105
Prům. výměra 1 JZD v r. 1977	ha	2702	2746	2488	2461
Vývoj výměry 1 JZD	%	167	237	134	223

Na úroveň rostlinné produkce a tím i hrubé zemědělské produkce měl vliv nejen růst a vývoj hektarových výnosů, ale také struktura výroby v zemědělských podnicích. Účelná struktura výroby, správné rozmístění výroby, využívání předností koncentrace a specializace je jedna z cest postupného překonávání diferenciací v hospodaření zemědělských podniků. Také v našem případě došlo ve sledovaném období v jednotlivých podnicích ke změně struktury výroby. Ve výrobě obilovin došlo k podstatnému poklesu produkce žita a ovesa. U těchto plodin se vyvíjely hektarové výnosy v daném období velmi nepříznivě. Naopak došlo k růstu produkce pšenice a ječmene. Zatímco produkce pšenice vzrůstala především u JZD

1. skupiny, vzrostla výroba ječmene především u JZD 4. skupiny. Tato JZD (ve 4. skupině) se tudíž zaměřují především na pěstování těch plodin, které v jejich podmínkách poskytují nejvyšší výnosy (výnos ječmene vykázal v daném období nejvýraznější vzestup právě u JZD 4. skupiny). Ve sledovaném období došlo u všech JZD k poklesu produkce brambor. Největší pokles nastal u JZD 1. skupiny. Bylo to způsobeno značným poklesem hektarových výnosů v této skupině, zatímco plochy brambor mírně vzrostly. Ve 4. skupině naopak došlo jen k mírnému poklesu produkce brambor a vlivem vyšších hektarových výnosů mohla být část zemědělské půdy uvolněna pro pěstování jiných plodin.

U faktoru pracovních sil došlo za dané období ve všech skupinách k poklesu. Je to zákonitý proces. Ovšem je možno říci, že směrem ke 4. skupině byl úbytek pracovních sil menší (neplatí pouze pro 1. skupinu).

Zajímavá je situace v živočišné výrobě. K nejvýraznějšímu přírůstku stavů zvířat (skotu i prasat) došlo u zemědělských podniků, které vykazaly nejmenší vzrůst intenzity výroby, popřípadě u nich došlo k poklesu HZP na 1 ha. Jak vyplývá z tab. IV a V, zemědělské podniky s největším přírůstkem HZP na 1 ha nedosáhly tohoto přírůstku na základě růstu extenzivních faktorů, tj. na základě zvyšování stavů hospodářských zvířat, ale především cestou rychlejšího růstu užitkovosti.

S vývojem intenzity zemědělské výroby rostla i produktivita práce. Produktivita živé práce však rostla mnohem rychleji než intenzita výroby, což bylo dáno úbytkem pracovních sil. Ve 4. skupině vzrostla produktivita živé práce (měřená ukazatelem hrubé zemědělské produkce na 1 pracovníka) za sledované období téměř o 50 %, zatímco v 1. skupině pouze o 20 %.

Pro názornost se ještě podívejme na složení jednotlivých skupin:

— V 1. skupině (tj. skupina podniků, u kterých došlo ve sledovaném období k největšímu poklesu HZP na 1 ha) jsou zařazeny zemědělské podniky, které byly v roce 1977 na 4. a 17. místě v pořadí podle intenzity zemědělské výroby.

— Ve 2. skupině jsou zemědělské podniky, které se umístily na 5., 7., 8., 13., 18. a 20. místě.

— Ve 3. skupině jsou podniky, zařazené na 1., 2., 6., 11., 12., 15. a 16. místě.

— Ve 4. skupině (tj. ve skupině s největším přírůstkem hrubé zemědělské produkce na 1 ha z. p. za období 1973–1977) jsou podniky zařazené na 3., 9., 10., 19. a 21. místě.

Z toho je zřejmé, že v jednotlivých skupinách jsou zařazeny nejen zemědělské podniky, které patří v absolutní výši hrubé zemědělské produkce z 1 ha z. p. mezi nejlepší, ale i mezi průměrné, popřípadě mezi nejhorší podniky.

Jak známo, největší potenciální rezervy jsou v hospodaření podniků zaostávajících, kterým je tudíž nutno věnovat prvořadou pozornost. Na druhé straně však ani v průměrných a nejlepších podnicích nejsou ve všech odvětvích a činnostech dosahovány ty nejoptimálnější výsledky (jak také vyplynulo z tohoto rozboru), a proto i v těchto podnicích je nutno věnovat hospodaření maximální pozornost, využívat plně všech vědeckotechnických poznatků s cílem dalšího zintenzivnění zemědělské výroby.

Překonávání diferenciacie mezi zemědělskými podniky, tj. pozvednutí úrovně hospodaření zaostávajících podniků, je významnou rezervou v dalším rozvoji našeho zemědělství. V této analýze jsme z tohoto hlediska došli k následujícím závěrům:

— Zemědělské podniky, které dosáhly v období let 1973—1977 nejvyššího přírůstku hrubé zemědělské produkce na 1 ha z. p., zvýšily v daném období podstatně také objem vynakládaných materiálových nákladů, zvýšily též podstatně stav základních výrobních prostředků a sumy odpisů základních prostředků na 1 ha z. p., došlo u nich k většímu vzestupu procenta zornění atd.

— Na základě těchto faktorů a uplatněním vhodné agrotechniky došlo u všech sledovaných plodin směrem ke skupině podniků s nejvyšším přírůstkem HZP na 1 ha k růstu hektarových výnosů. Zároveň došlo u jednotlivých JZD ke změně struktury výroby. Zemědělské podniky, které účelně přizpůsobují strukturu výroby svým podmínkám a zaměřují se na pěstování těch plodin, jež dávají v jejich podmínkách nejvyšší výnosy, podstatně rychleji zvyšovaly intenzitu výroby.

— V živočišné výrobě byl růst produkce u těchto podniků podmíněn především rychlejším růstem užitkovosti, zatímco stavy hospodářských zvířat se vyvíjely nepřímo úměrně, tj. u podniků s větším přírůstkem hrubé zemědělské produkce z 1 ha z. p. došlo k menšímu přírůstku stavů zvířat.

— U podniků s rychlejším růstem intenzity výroby došlo také k většímu růstu produktivity živé práce, přestože úbytek pracovních sil byl u nich menší. Produktivita živé práce se vyvíjela podstatně rychleji než intenzita výroby, což bylo dáno právě úbytkem pracovních sil.

Diferenciace je ovšem v jistém smyslu objektivní jev. Není zcela možné vyloučit rozdíly v hospodaření zemědělských podniků. Jde však o to, aby se odstranilo podstatné a neodůvodnitelné zaostávání podniků, aby jednotlivé podniky plně využívaly svých možností. Na základě tohoto rozboru můžeme říci, že existuje celá řada zemědělských podniků, kterým se podařilo mobilizovat vnitřní zdroje a pozvednout úroveň svého hospodaření, a tudíž se jim daří plnit závěry XV. sjezdu KSČ v této oblasti.

Překonávání diferenciacie ovšem nepředpokládá pouhé kopírování a mechanické napodobování hospodaření nejlepších podniků. Jedná se především o aplikaci a využívání poznatků v konkrétních podmínkách každého podniku.

Literatura

- BAKANOV, M. I.—KAŠAJEV, A. N.—ŠEREMET A. D.: *Ekonomičeskij analiz*. Moskva, Finansy 1976.
- BRČÁK, J.: Analýza vnitřních faktorů diferenciacie JZD. *Zeměd. Ekon.*, 22, 1976, č. 3.
- GLASEROVÁ, J.: Diferenciace a její příčiny u JZD hospodařících ve zhruba stejných přírodních podmínkách v ČSSR celkem a podle krajů. *Zeměd. Ekon.*, 22, 1976, č. 3.
- HEDERA, P.: Doterajšie výsledky hodnotenia podnikov hospodáriacich v rovnakých podmienkach a rezervy zo zaostavania. *Ekonomika zemědělství*, 16, 1977, č. 4.
- HRMO, V.: Ekonomická diferenciacia a rozvoj zlúčených JRD. *Ekonomika zemědělství*, 17, 1978, č. 11 a 12.
- HURTA, J.: Diferenciace v ekonomickém rozvoji JZD. *Zeměd. Ekon.*, 20, 1974, č. 4—5.
- HURTA, J.: Dúchodová diferenciacie JZD v ČSR. [Závěrečná zpráva.] Praha, VŠZ 1975.
- CHOMA, D.: Problémy diferenciacie a efektivity v československém zemědělství. *Zeměd. Ekon.*, 22, 1976, č. 3.

- CHOMA, D.: Problémy hospodářské diferenciacie v čs. zemědělství. Polit. Ekon., 17, 1969, č. 2.
- MACHÁČEK, O.—ZEIPELT, R.: Výsledky statistické analýzy koncentrace a specializace v JZD. Zeměd. Ekon., 24, 1978, č. 1.
- ŘEHÁK, J.—HELCL, Z.: K nerovnoměrnému vývoji hospodaření JZD. Ekonomika zemědělství, 13, 1974, č. 4.
- ŘEHÁK, J.: K vlivu procesu koncentrace na vývoj zaostávajících JZD. Ekonomika zemědělství, 16, 1977, č. 7.
- VINOHRADSKÝ, K.: K problematice diferenciacie ekonomické úrovně JZD. Sborník VŠZ, Brno 1968.
- VINOHRADSKÝ, K.: Diferenciacie v ekonomickém rozvoji JZD. [Závěrečná zpráva.] Brno, VŠZ 1975.
- VLACHYNSKÝ, K.: O rozdílné úrovni JRD v rovnakých oblastiach. Ekonomický časopis, 1966, č. 1.
- Přehled vybraných ukazatelů hospodaření JZD a SDP okresu Písek za rok 1973 a za rok 1977. Písek, OZS 1974 a 1978.
- Roční výkazy JZD za rok 1973 a rok 1977. Písek, okresní oddělení ČSÚ.

Došlo dne 23. 2. 1979

Adresa autora:

Ing. Josef Brčák, Vysoká škola ekonomická, nám. A. Zápotockého 4, 130 67 Praha 3

Mechanizaci pracovních postupů na pozemcích o svahovitosti nad 10° se v minulosti v zemích socialistického tábora věnovala malá pozornost. Určitého progresu se dosáhlo jen při sklizni obilnin. Do svahovitosti 10° se může exploatovat univerzální strojová technika, do svahovitosti 15° upravená univerzální technika, případně speciální stroje, a nad touto svahovitostí už jen speciální mechanizace. Orná půda se dá obhospodařovat běžnou nebo upravenou strojovou technikou. Nad hranicí 15° se nachází hlavně trvalé travní porosty (TTP). Mechanizaci sklizně pícnin ze svahovitých ploch věnují pozornost hlavně alpské země.

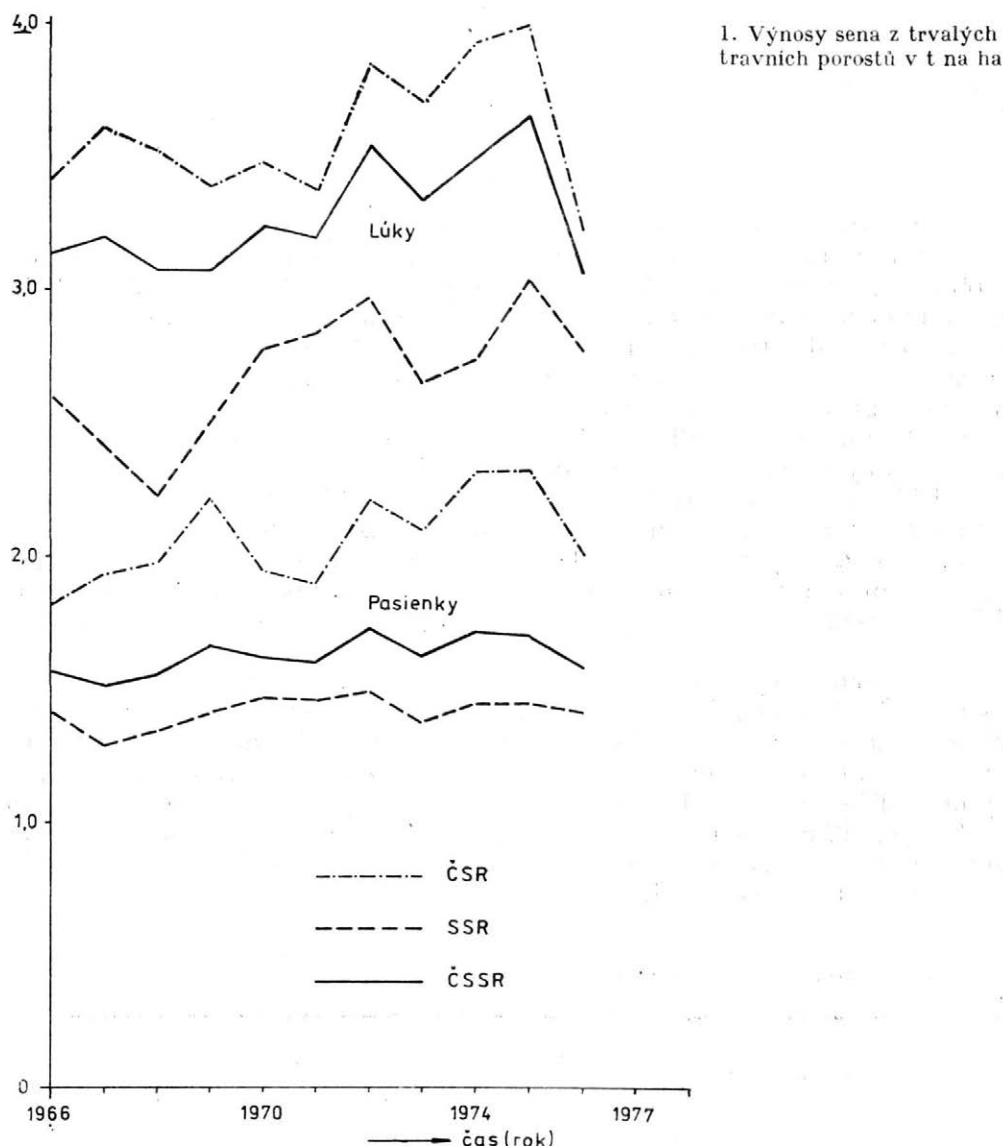
TTP měly v roce 1977 v ČSSR výměru 1 725 646 ha, což byla téměř čtvrtina výměry zemědělské půdy. Jejich intenzivní obhospodařování bude v dalším období jednou z cest dosažení soběstačnosti ve výrobě zrnin přes výrobu objemných krmiv. Podmínkou intenzivního obhospodařování TTP je i dostatek speciální mechanizace pro práci na svahovitých pozemcích.

Z výsledků výzkumu vyplývá, že na plochách o svahovitosti nad 15° bylo v ČSSR 434 127 ha trvalých travních porostů, což představovalo 25,16 % celkové výměry TTP (Čerňanský 1978). Znamená to, že čtvrtina výměry TTP je na plochách běžně mechanizaci nedostupných. Z celkové výměry TTP se v ČSSR intenzivně využívalo jen 28,7 % ploch, přičemž v SSR jen 12,8 % ploch (Morháč 1977). Analýza obhospodařování však ukazuje (tab. I), že se intenzivně nevyužívají ani plochy dostupné běžně a upravené technice (do 15° svahovitosti).

I. Svahovitost trvalých travních porostů v tis. ha

P.č.	Interval svahovitosti	ČSR		SSR		ČSSR	
		ha	%	ha	%	ha	%
1	do 8°	618,6	70,2	280,6	33,2	899,2	52,1
2	8–15°	155,5	17,7	236,8	28,0	392,3	22,7
3	15–22°	71,2	8,1	176,2	20,9	247,4	14,3
4	22–25°	14,0	1,6	56,6	6,7	70,6	4,1
5	nad 25°	21,2	2,4	94,9	11,2	116,1	6,8
6	Spolu	880,5	100,0	845,1	100,0	1725,6	100,0

Produktivita TTP má za poslední roky vzestupnou tendenci, přičemž koeficient regrese u lučních porostů je vyšší než je tomu u pastvin. Jak ukazuje obr. 1, je v SSR nižší produktivita než v ČSR. K vyrovnání hektarových výnosů dochází až v posledních letech hlavně u lučních porostů. Nižší výnosy v SSR souvisí s celkově nižší intenzitou obhospodařování TTP.

Vzhledem k vyčerpáním možnostem extenzivního rozvoje našeho zemědělství je potřebné zintenzívnit i obhospodařování TTP na celé výměře a tudíž i na svahovitých plochách. Mechanizované pracovní postupy na svahovitých plochách není možné zavádět „za každou cenu“. Existuje totiž závislost mezi svahovitostí, produktivitou TTP a vlastními náklady na výrobu sena. Cílem příspěvku je ekonomicky zhodnotit sklizeň pícnin ze svahovitých pozemků na seno a senáž při využití současné strojové

techniky a závěry zhodnocení současné strojní linky sklizně sena využít ke stanovení výchozích mezních ekonomicky únosných cen samojízdných strojů.

METODIKA

Exploatační ukazatele potřebné k ekonomickému hodnocení strojních linek jsme získali polně laboratorními měřeními a chronometráží jednotlivých článků strojních linek. Sledovala se strojní linka:

1. sklizně senáže se samojízdou řezačkou,
2. sklizně sena se samojízdou sběracím vozem.

V lince sklizně senáže pracoval řádkovač E-301, samojízdá řezačka SPS-420, dopravu zabezpečoval traktor s přívěsem a nákladní automobil (velkovýrobní pracovní postup sklizně). Linku sklizně sena tvořil samojízdý žací stroj Heureka a samojízdý sběrací vůz Cargotrac švýcarské firmy Rapid (malá mechanizace).

Naměřené hodnoty se vyhodnotily ve vztahu ke svahovitosti, úrodě a dopravní vzdálenosti pro nejvýhodnější způsob pohybu samojízdného stroje na svahu. Ekonomické hodnocení se provedlo podle metodiky platné pro ekonomické hodnocení strojních linek (Špelina 1970). Vyhodnotily se přímé náklady na celý pracovní postup sklizně (včetně stacionární linky) bez nákladů spojených se skladováním krmiva.

Základem pro stanovení jednotkových nákladů konstantních bylo předpokládané roční nasazení samojízdného stroje v čase T_{02} . Jednotkové konstantní náklady závisí na ročním využití strojů a tvoří je náklady na odpis, úrok, pojištění, uskladnění a náklady na opravy (počítané koeficientem oprav). Jednotkové variabilní náklady (pohonné hmoty, elektrická energie, živá práce) nezávisí na ročním nasazení. Přímé náklady na pracovní postup (konstantní a variabilní) se vyhodnotily ve vztahu ke svahovitosti, úrodě a dopravní vzdálenosti.

VLASTNÍ PRÁCE

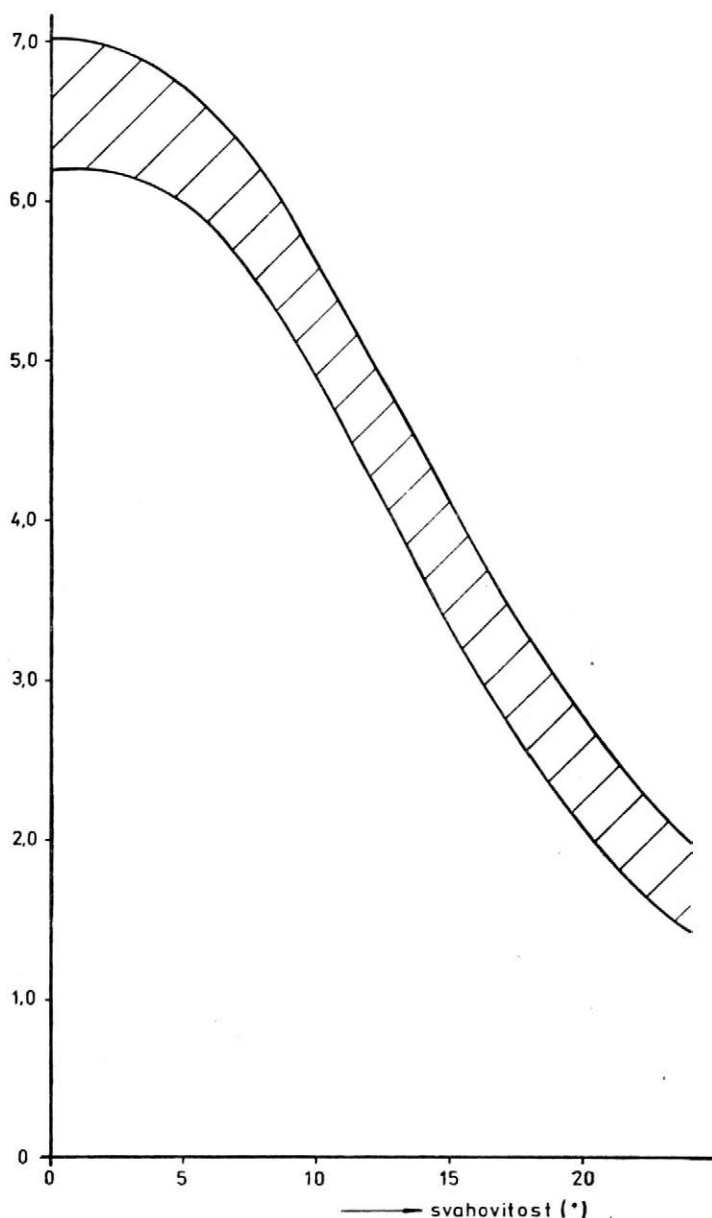
Strojní linka se samojízdou řezačkou má svahovou dostupnost do 15° ; strojní linka se samosběracím vozem Cargotrac má podle našich měření svahovou dostupnost $22-25^\circ$. Jednotkové přímé náklady v Kčs na ha a pracnost pracovního postupu v hodinách na ha v závislosti na svahovitosti ovlivňuje:

1. snižování produktivity TTP,
2. snižování výkonnosti samojízdných strojů.

Na produktivitu TTP působí celá řada vnějších podmínek, jako jsou typ a druh půdy, intenzita hnojení, vláhové poměry, expozice svahu aj., ale také svahovitost pozemku. Výsledky inventarizace TTP začleňují tyto porosty do pěti stupňů intenzity podle diferencovaného obhospodařování. Jednotlivé stupně intenzity jsou charakterizované mj. produktivitou porostů a svahovitostí pozemků.

Vzhledem k tomu, že sledujeme dynamiku nákladů a pracnosti v závislosti na svahovitosti, vyhodnotili jsme i produktivitu TTP podle intenzity obhospodařování v závislosti na svahovitosti. Střední hodnoty hekta-

rových výnosů v seně jsou na obr. 2. Zvolená aproximační funkce ukazuje, že po překročení svahovitosti 8° se produktivita TTP snižuje téměř lineárně.

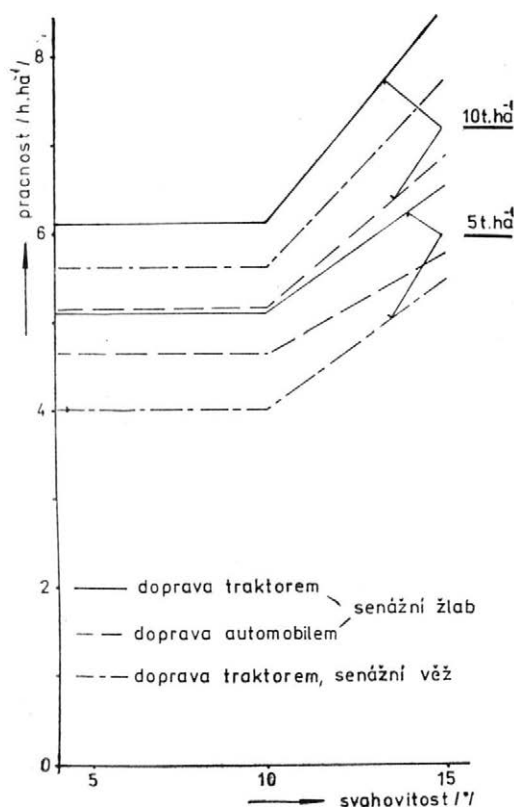

2. Produktivita trvalých travních porostů v závislosti na svahovitosti (výnosy sena v t na ha)

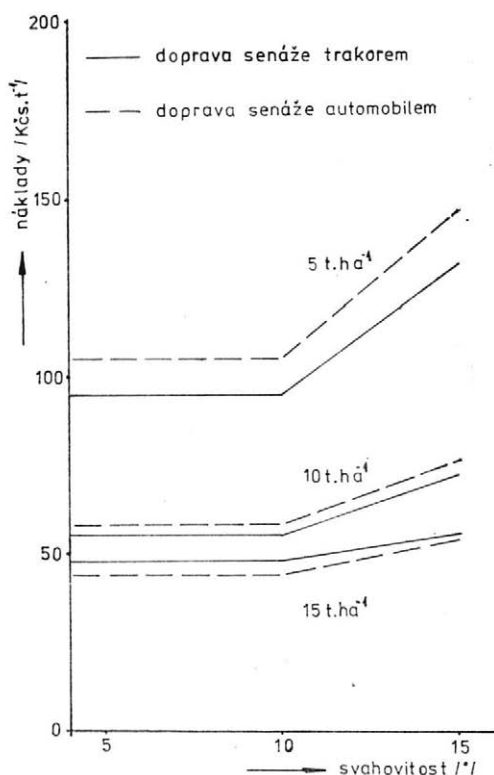
Analýza exploatačních ukazatelů samojízdných strojů ukazuje, že u univerzálních a upravených strojů působí na snížení až svahovitost 10° . Do této svahovitosti je výkonnost přibližně konstantní. U speciálních strojů se tato hranice posouvá do oblasti $14-16^\circ$ podle způsobu pohybu na svahu. Při překročení mezních svahovitostí se výkonnost snižuje lineárně. Snižování výkonnosti je ovlivněno volbou nižší pracovní rychlosti, zvyšováním prokluzu hnacích kol a snižováním součinitele využití pracovního záběru (Studeník 1978).

Přímé náklady i spotřeba času jsou při konstantních podmínkách (výnosy, dopravní vzdálenost) funkcí svahovitosti pozemku. V dvou-rozměrném souřadnicovém systému je prakticky možné zobrazit jen tři proměnné veličiny, ostatní veličiny musí být konstantní. Vzhledem k tomu, že svah do 10° nepůsobí na změnu výkonnosti, nemění se v tomto intervalu ani pracnost a přímé náklady. Při svahovitosti nad 10° se obě hodnoty lineárně zvyšují.

Na obr. 3 je zobrazena pracnost v závislosti na svahovitosti pro různé pracovní postupy a výnosy při jízdě po vrstevnici. Nejvyšší spotřeba času je při dopravě senáže traktorem a uložení senáže do žlabu (dopravní vzdálenost je 2 km). Výrazná úspora času je při uložení senáže do věže při výnosech 5 t na ha. S rostoucími výnosy se úspora času snižuje. Při kritické svahovitosti (15°) je spotřeba času o 30 % vyšší v porovnání se svahovitostí do 10° .

3. Pracnost při sklizni senáže sklizecí řezačkou SPS-420

4. Přímé náklady při sklizni senáže sklizecí řezačkou SPS-420

Zatímco spotřeba času s výnosy stoupá, přímé náklady se s rostoucími výnosy snižují. Pokles přímých nákladů pro sledovanou strojní linku v závislosti na výnosech však není lineární, ale hyperbolický. Při výnosech 5 t na ha jsou přímé náklady 95 Kčs na t, při výnosech 10 t 55 Kčs a při výnosech 15 t jsou přímé náklady 48 Kčs. Na obr. 4 jsou zobrazeny přímé

náklady při dopravě traktorem a nákladním automobilem a uložení senáže do žlabu. Nákladní autodoprava zvyšuje částečně přímé náklady, se stoupajícími výnosy se rozdíl v přímých nákladech snižuje. Úspory pracnosti při autodopravě se dosahuje za cenu zvýšení přímých nákladů na sklizeň senáže.

Rozbor přímých nákladů v závislosti na výnosech a svahovitosti ukazuje, že při hektarových výnosech senáže do 5 t je ekonomicky neefektivní nasazení žacího řádkovače E-301, protože žací řádkovač připravuje řádek ze šířky 4 m. K efektivnímu využití průchodnosti sklízecí rezačky je potřebné připravit řádek cca z dvojnásobné šířky záběru. Při těchto nízkých výnosech by bylo vhodné zařadit do strojní linky překladač řádků. V tomto případě se přímé náklady přiblíží nákladům při hektarových výnosech senáže 10 t. Další zvýšení výnosů senáže se už tak výrazně neprojevuje na snížení nákladů.

SKLIZEŇ SENA SAMOJÍZDNÝM SBĚRACÍM VOZEM

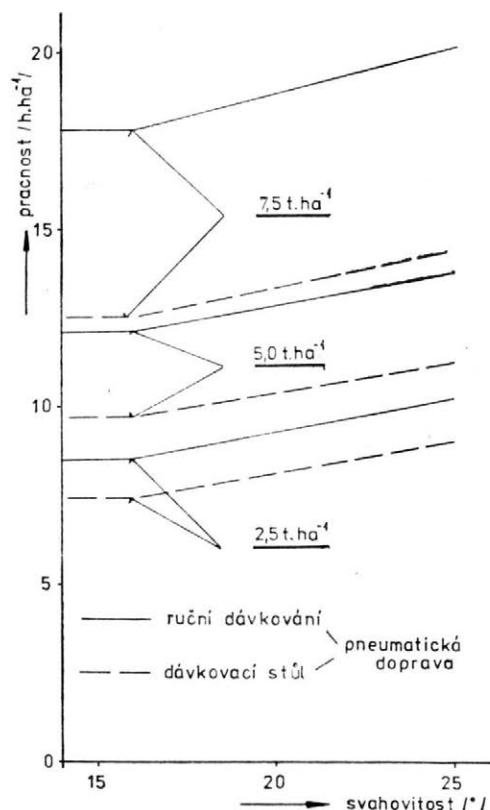
Na změnu přímých nákladů a pracnosti působí stejně nezávisle proměnné veličiny jako u strojní linky pro sklizeň senáže. Pracnost i přímé náklady se zvyšují až při svahovitosti nad 14–16°. Spotřebu času výrazně ovlivňuje způsob uložení sena do skladu. Úspora pracnosti při mechanizovaném uložení sena do skladu v porovnání s ručním dávkováním se výrazně projevuje se stoupajícími výnosy. Pracnost se po překročení hranice 16° zvyšuje lineárně, přičemž zvýšení pracnosti při svahovitosti 25° je jenom o 20 % v porovnání s pracností při 16°. Pracnost je stanovena pro dopravní vzdálenosti 2 km (obr. 5).

Přímé náklady se při překročení svahovitosti 16° taktéž lineárně zvyšují, přičemž se objevuje stejná tendence jako u linky sklízecí senáže (obr. 6). S rostoucími hektarovými výnosy je snížení nákladů taktéž hyperbolické. Samojízdný žací stroj, který je vybavený adaptérem na obracení a shrnování, připravuje při hektarovém výnosu sena 2,5 t řádek o hmotnosti cca 0,6 kg na m, který nemůže při svahovitosti nad 16° zabezpečit efektivní využití průchodnosti sběrače. Efektivního využití průchodnosti se může dosáhnout přípravou řádku z větší šířky. Při zdvojnásobení pracovního záběru shrnovače se dostáváme do oblasti nákladů jako při hektarovém výnosu 5 t. Svahovitost 25° způsobuje zvýšení nákladů o 20 % v porovnání se svahovitostí 16°, stejně jako je tomu u pracnosti.

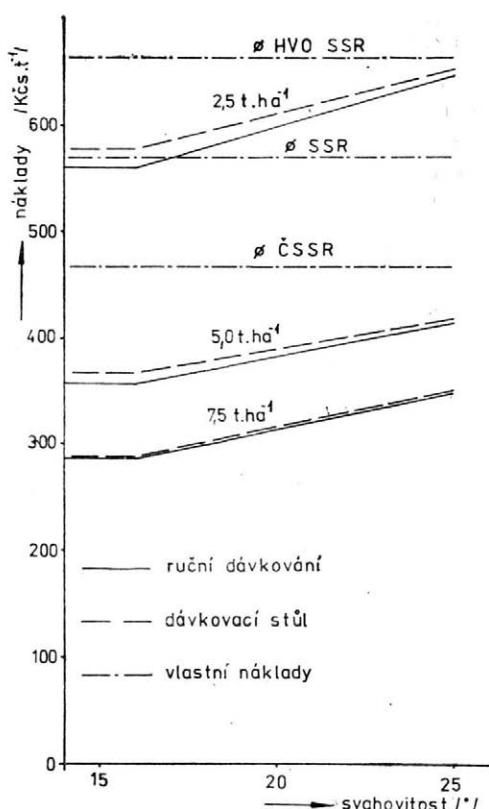
Na obr. 6 jsou porovnané přímé náklady při sklizni sena speciální mechanizací s vlastními náklady na pěstování a sklizeň sena z luk za rok 1977, jak je udávají Výzkumný ústav ekonomiky zemědělství a výživy Praha a Bratislava. Přímé náklady na sklizeň sena na svahovitých pozemcích speciální mechanizací při nízkých výnosech převyšují průměrné vlastní náklady v ČSSR a dosahují téměř hodnoty vlastních nákladů v horské výrobní oblasti v SSR. Znamená to, že seno se s touto sklízecí technikou musí na svahovitých pozemcích vyrábět se ztrátou. Pořizovací ceny speciální mechanizace jsou vysoké, jaké jsou potom z hlediska naší kalkulace vlastních nákladů ekonomicky únosné ceny těchto strojů?

Těžiště nasazení speciálních samojízdných strojů musí být na pozemcích o svahovitosti nad 15°, které se vyskytují hlavně v podhorských a horských výrobních oblastech. Vlastní náklady na pěstování a sklizeň

sena v těchto výrobních oblastech slouží proto ke stanovení nákladů na sklizeň a z nich potom pořizovacích cen samojízdných strojů. Vlastní náklady na sklizeň jsou tvořeny přímými náklady na pěstování a sklizeň a režijními náklady. Z rozboru vlastních nákladů vyplývá, že náklady na pěstování dosahují hodnoty 200 Kčs na t a režijní náklady představují 25 % z celkových vlastních nákladů.

5. Pracnost při sklizni sena samojízdným sběracím vozem Cargotrac

6. Přímé náklady při sklizni sena samojízdným sběracím vozem Cargotrac

Za předpokladu, že chceme vyrobit seno alespoň 2. kategorie, jehož nákupní cena je 600 Kčs za t, zůstává na pracovní postup sklizeň a uložení do skladu jenom 250 Kčs na t. Po odpočítání jednotkových nákladů variabilních zůstává na konstantní náklady samojízdných strojů hodnota 195 Kčs na t. Při současných pořizovacích cenách dovážených samojízdných strojů je hodnota konstantních nákladů 330 Kčs na t. Z hlediska vlastních nákladů při výrobě sena na svahovitých pozemcích by měla být cena samojízdných strojů o 40 % nižší, tj. 80 000 Kčs pro žací stroj a 140 000 Kčs pro samojízdný sběrací vůz. Při těchto pořizovacích cenách a výnosech prognózovaných pro svahovitost 16–20° se může na svahovitých pozemcích vyrábět seno na úrovni výkupní ceny sena 2. kategorie.

V současném období se u nás připravuje strojní linka pro sklizeň pícnin z pozemků o svahovitosti do 22°, která je tvořená samojízdným žacím strojem a samojízdným sběracím vozem. Rozbor přímých nákladů

i vlastních nákladů při výrobě sena na svahovitých pozemcích ukázal, že ceny speciální mechanizace dovážené z kapitalistických zemí jsou vysoké. Nemohou proto sloužit jako základní při stanovení mezních ekonomicky únosných cen u nás připravovaných samojízdných strojů. Při stanovení mezních ekonomicky únosných cen těchto strojů musíme vycházet z vlastních nákladů na pěstování a sklizeň sena.

Pokud mají být velkovýrobní pracovní postupy sklizně pícnin ze svahovitých pozemků efektivní, je nutné ze strany zemědělského podniku zabezpečit intenzivní obhospodařování TTP, aby se dosáhlo prognózované produktivity, a zabezpečit maximální sezónní nasazení strojů. V případě, že pořizovací ceny samojízdných strojů naší výroby pro práci na svazích nebudou v relacích ekonomicky únosných cen, je nutné řešit ze strany společnosti subvence na nákup těchto mechanizačních prostředků. Při splnění uvedených omezovacích podmínek je předpoklad efektivní sklizně pícnin i ze svahovitých pozemků.

ZÁVĚR

Hodnocené strojní linky pro sklizeň sena i senáže nejsou efektivně využívány při hektarových výnosech zelené hmoty do 10 t. Se stoupající svahovitostí se snižují výnosy TTP i plošná výkonnost samojízdných strojů, což se výrazně projevuje v poklesu průchodnosti sklízecích strojů. Průchodnost těchto strojů — hlavních článků strojních linek — ovlivňuje pracnost i přímé náklady na pracovní postup.

Ekonomika provozu studovaných strojních linek se zlepšuje při hektarových výnosech 15—20 t. Ceny speciálních mechanizačních prostředků jsou však vysoké a nezabezpečují ekonomickou sklizeň ze svahovitých ploch ani při hektarových výnosech 20 t. U malé mechanizace je sice nižší zvýšení pracnosti i nákladů v závislosti na svahovitosti, jako je tomu u velkovýrobní technologie sklizně senáže, ale výchozí hodnoty jsou vysoké.

Literatura

- ČERNÁNSKÝ, L.: Zhodnotenie svahovitosti podľa mechanizačnej dostupnosti. [Závěrečná správa.] Rovinka, Výskumný ústav poľnohospodárskej techniky 1978.
- MORHÁČ, P.: Úroda, 25, 1977, s. 80.
- NOVÁK, J.—VLHA, L.: Vlastní náklady a výsledky hospodaření JZD ČSR, SSR, ČSSR za rok 1975, 1976, 1977. [Pomůcka.] Praha — Bratislava, Výskumný ústav ekonomiky zemědělství a výživy 1976, 1977, 1978.
- STUDENÍK, B.: Nasadzovanie, explotácia a ekonomické hodnotenie nových strojových linek. [Čiastková správa.] Rovinka, Výskumný ústav poľnohospodárskej techniky 1978.
- ŠPELINA, M.: Ekonomické zhodnocení účinků zemědělské techniky. [Závěrečná zpráva.] Praha-Řepy, Výzkumný ústav zemědělské techniky 1970.

Došlo dne 15. 1. 1979

Adresa autora:

Ing. Bohumil Studeník, Výskumný ústav poľnohospodárskej techniky Rovinka, 900 42 Dunajská Lužná

Rozvoj a vzrast poľnohospodárskej výroby v našich najproduktívnejších oblastiach je podmienený riešením vlahových podmienok. V ČSSR z celkovej potreby závlah (1256,2 tis. ha) bolo do konca roku 1977 vybudovaných 260 tis. ha, čo je 20 %.

Výsledky vo využívaní závlah, aj keď sa v poslednom období čiastočne zlepšili, zaostávajú. Veď plošné využitie sa pohybuje len okolo 50 až 70 %, aj to prevažne len v jednej smene. Pritom kriticky treba hodnotiť aj stav, pri ktorom sa závlahy realizujú. Vzhľadom na nedostatok pracovných síl sa závlahy jednotlivých plodín neuskutočňujú v požadovaných časových termínoch a kvalite. Straty, ktoré takýmto neodborne vykonávanými závlahami vznikajú, zhoršujú efektívnosť vybudovaných investícií. Zavlažovanie jednotlivých plodín sa musí vykonávať v optimálnych podmienkach závlahovej techniky, použitím vysokovýkonných odrôd a najmä dodržiavaním správnej aplikácie v časovom období a vo výške závlahovej dávky. Na základe výskumných poznatkov sa môže účinnosť závlah nedodržiavaním týchto vedeckých zásad znížiť o 50 % a viac. Tým je vysvetlené, prečo výskum dosahuje podstatne vyššie výsledky ako prax.

Derco (1976) v rámci výskumnej úlohy uvádza úrody poľných plodín dosiahnuté v závlahovej praxi a vo výskume v priemere za roky 1971–1975.

1. Úrody poľných plodín dosiahnuté v závlahovej praxi a vo výskume v priemere za roky 1971 až 1975

Plodina	Priemerné úrody v tonách na ha		
	prax	výskum	% zvýšenia vo výskume oproti praxi
Ozimná pšenica	4,44	6,43	44,8
Kukurica na zrno	4,88	10,13	111,0
Cukrová repa	41,62	69,55	67,1
Lucerna (seno)	7,95	21,00	165,8
Kukurica na siláž	35,66	69,20	94,0
Medziplodiny strniskové	15,00	35,00	133,3

Úrody poľných plodín dosiahnuté v závlahovej praxi a vo výskume v priemere za roky 1971—1975 uvádza tab. I.

Vo veľkoprevádzkovej praxi sú však s racionálnym využívaním závlah ťažkosti a preto je ich účinnosť nižšia ako to predpokladali projektové návrhy a zdôvodnenia (Fojtík, Hemerka 1978). Na niektoré poukážem pri analýze výsledkov vo využívaní závlah v rámci ŠM Hubice, okr. Dunajská Streda, za roky 1973—1977. Tým chcem kvantifikovať ekonomický prejav závlah v suchej južnej oblasti Slovenska.

CIEĽ RIEŠENIA

ŠM Hubice hospodári v záujmovej oblasti Žitného ostrova v okrese Dunajská Streda. Pod závlahou má 4546 ha v rámci veľkoplošnej závlahovej sústavy Horný Žitný ostrov, čo je 91,6 % poľnohospodárskej pôdy ŠM. Každý rok v tomto poľnohospodárskom podniku venujú ich využitiu zvýšenú pozornosť, o čom svedčia doterajšie výsledky ekonomickej efektívnosti závlah v podmienkach Žitného ostrova.

Organizáciu práce riadi v rámci ŠM agronomický úsek na čele so závlahárom — špecialistom. V čase maximálnej potreby v závlahovej sezóne pracuje v prevádzke závlah, vzhľadom na to, že je tu tradičný rúrový závlahový detail, až 60 pracovníkov. V závlahových čatách a skupinách po oddeleniach ŠM je celkom 36 závlahárov. Rozvody vody zabezpečuje Agroprogres Rastice, ktorý vykonáva aj služby v zavlažovaní.

Technické riešenie závlah s podzemným tlakovým rozvodom a s klasickým detailným rúrovým rozvodom je prácne a málo výkonné a neumožňuje dosahovať vyššiu produktivitu práce v závlahách. Modernizácia závlahového detailu sa vykonáva dodávaním pásových zavlažovačov PP-67 a ŠM vyvíja snahy o racionalizáciu závlah špeciálnych a vysokých kultúr v spoločnej KRB s VÚZH Bratislava.

HODNOTENIE DOSIAHNUTÝCH VÝSLEDKOV

V priebehu sledovaného vegetačného obdobia v rokoch 1973—1977 boli vo využívaní závlah dosiahnuté výsledky, ktoré uvádza tab. II.

Za päťročné obdobie vzrástla plocha pod závlahou približne o 550 ha, t.j. o 12 %. Rovnakým trendom narástli aj výkony v závlahách. Za päťročné obdobie boli v štyroch rokoch (1973, 1974, 1976, 1977) výkony v závlahách (v plošnom využití i v odbere vody) vysoko prekročené a len v pomerne zrážkovo priaznivom roku 1975 sa závlahy využili zhruba v rozsahu plánu. Zatiaľ čo v priemernej závlahovej dávke dodanej na 1 ha nebol medzi plánom a skutočnosťou podstatnejší rozdiel ani v jednom roku (len 2,1 mm, t.j. 4,5 %), v jednotlivých rokoch boli medzi plánom a skutočnosťou v plošnom využívaní závlah a v odbere vody podstatné rozdiely (tab. III).

To znamená, že v klimaticky nepriaznivejších rokoch je využívanie závlah oproti plánu zvýšené od 50 do 90 %.

Priemerný denný výkon ako aj skutočná doba zavlažovania v jednotlivých rokoch predstavujú rozsahove veľmi členité rozdiely. Napríklad dĺžka závlahového obdobia sa pohybuje v rozsahu 42 dní, t.j. takmer

II. Hlavné ukazovatele plánu závlah a dosiahnutá skutočnosť na ŠM Hubice za roky 1973—1977

Rok	Skutoč. plocha pod závl. v ha	Zavlažená plocha v opakovaných ha		Dodaná závlahová voda v m ³		Priemerná závl. dávka v mm		Dĺžka závlahovej sezóny			Priemerný denný výkon závlah v ha
		plán	skutočnosť	plán	skutočnosť	plán	skutoč.	začiat. závlah.	koniec závlah.	počet dní	
1973	4 689	6 196	11 198	2 677 900	5 128 075	43,2	45,8	4. IV.	22. X.	122	98,2
1974	4 546	6 078	10 864	2 955 500	4 887 902	41,8	45,0	23. III.	20. IX.	128	84,9
1975	4 728	7 122	6 222	3 003 400	2 903 435	42,2	46,7	10. V.	2. X.	86	72,3
1976	4 728	6 637	11 806	3 308 000	6 015 220	49,8	50,9	5. IV.	25. IX.	119	99,2
1977	5 117	7 485	13 876	3 635 200	6 558 670	48,6	47,3	10. V.	22. IX.	102	136,0
5-ročný Ø	4 761	6 904	10 793	3 116 000	5 098 660	45,1	47,2	—	—	111	96,9
% roz- pätie mi- nima —	—4,5	—10,2	—42,4	—14,1	—43,1	—7,3	—4,7	—	—	—22,5	—25,4
maxi- ma + oproti 5-roč. Ø	+7,5	+8,4	+28,6	+16,7	+20,6	+10,4	+7,8	—	—	+11,7	+41,1

Plocha pod závlahou sa každoročne menila v dôsledku úpravy pôdneho fondu ŠM (delimitácia, nové dopĺňanie závlahovým detailom ap.)

III. Dosiahnuté výsledky v zavlaženej ploche a dodanom množstve vody na ŠM Hubice za roky 1973—1977 v porovnaní s plánom

Rok	Zavlažená plocha v opaková- ných ha (plán = 100)	Dodaná závlahová voda v m ³ celkom (plán = 100)	Poznámka
1973	180,7	191,5	—
1974	153,5	165,4	—
1975	87,4	96,7	klimatický priaznivý rok, úlohy nesplnené
1976	177,9	181,8	—
1977	185,4	180,4	—

50 %. Taktiež v dosiahnutom priemernom dennom výkone je až 88 % rozdiel (roky 1975 a 1977). Pri porovnávaní plánovaných a skutočných ukazovateľov využívania závlah na ŠM Hubice za roky 1973—1975 (tab. IV) sú značné rozdiely:

- v počte závlahových dávok (52,4 — 81,8 %),
- v množstve plánovaného a skutočne dodaného množstva vody na 1 ha zavlažovanej plochy (65,3—91,5 %).

V klimaticky a zrážkovo priaznivom roku 1975, kedy nebolo potrebné závlahy plne využívať počas celého vegetačného obdobia, bol pokles v uvedených ukazovateľoch 12,2—13,6 %, to znamená, že tieto hodnoty sú oveľa nižšie ako dosahovaná skutočnosť v ostatných štyroch pre využitie závlah klimaticky a zrážkovo priaznivejších rokov.

Percento využívania závlah na základnú plochu bolo prekročené v 4 rokoch o 19,7—30,2 %, čo poukazuje na značné rezervy vo využívaní závlah, nakoľko všeobecne zaužívané 70 % využívanie závlah v dôsledku nezavedenia špecializácie rastlinnej výroby v závlahových podmienkach ukazuje, že tento ukazovateľ bol v praktických podmienkach ŠM Hubice prekračovaný od 10 do 20 % zo skutočne zabudovanej plochy závlah. Pritom treba uviesť, že závlahový detail sa v rámci ŠM nedoplňal a neobmeňoval podľa skutkovej potreby a závlahová sústava nie je plne závlahovou technikou dobudovaná.

HODNOTENIE PREVÁDZKY A EKONOMICKEJ EFEKTÍVNOTI ZÁVLAH NA ŠM HUBICE ZA ROKY 1973—1977

Prevádzkovanie závlahovej kostry zabezpečuje v akcii veľkoplošnej závlahy Horného Žitného ostrova Agroprogres Zlaté Klasy — Rastice. Prevádzkovanie závlahového detailu uskutočňuje ŠM Hubice svojimi závlahovými čatami na 90 % a 10 % v letnom období vo forme služieb vykonáva Agroprogres Zlaté Klasy — Rastice.

IV. Porovnanie plánovaných a skutočných ukazovateľov využívania závlah na ŠM Hubice za roky 1973—1977

Ukazovateľ	1973	1974	1975	1976	1977
1	2	3	4	5	6
Skutočná plocha pod závlahou	4 689	4 546	4 728	4 728	5 117
Plán. využitia závlah v ha zákl. plochy	2 970	3 391	3 307	3 287	3 434
% využitia	63,—	74,6	69,9	69,5	67,1
Priemerný počet závl. dávok na skut. plochu — plán	2,1	2,1	2,2	2,—	2,2
Plánované množstvo vody na 1 ha v m ³	902	872	1 000	1 006	1 059
Priemerná závl. dávka v mm — plán	43,2	41,8	42,2	49,8	48,6
Priemerný počet závl. dávok na celú záujm. závl. plochu — plán	1,3	1,6	1,5	1,4	1,5
Plánované množstvo vody na 1 ha záujm. plochy v m ³ — plán	571	650	635	700	710
Skutočné množstvo závl. dávok na plán. využitie — skutočnosť	3,8	3,2	1,9	3,6	4,—
Dodané množstvo vody na plánovaný ha využitia v m ³ — skutočnosť	1 727	1 441	878	1 830	1 910
Skutočné množstvo závl. dávok na celú záujm. plochu — skutočnosť	2,4	2,4	1,3	2,5	2,7
Dodané množstvo vody na celú záujm. plochu v m ³ — skutočnosť	1 094	1 075	614	1 272	1 282
Rozdiel v plánovanom a skutočnom počte závlah. dávok	+1,7	+1,1	—0,3	+1,6	+1,8
% rozdiel oproti plánu	+81,—	+52,4	—13,6	+80,—	+81,8
Rozdiel v plán. a skutočne dodanom množstve vody v m ³ na ha	+825	+569	—122	+824	+851
% rozdiel oproti plánu	+91,5	+65,3	—12,2	+81,9	+80,3
Skutočne závl. plocha v ha	3 748	4 144	3 274	4 280	4 112
% skutočne zavlaž. plochy	79,9	91,1	69,2	90,5	80,4
% z plánovanej plochy	126,2	122,2	99,—	130,2	119,7

Počet pracovníkov v závlahovej prevádzke detailu závlah na ŠM Hubice v rokoch 1973—1977 udáva tab. V.

Závlahové skupiny sú vytvorené pri hospodárskych dvoroch (kde sú závlahy intenzívnych trávnych porastov) z pracovníkov živočíšnej výroby (6 závlahových čiat s 12 závlahármi). Ostatné závlahové skupiny sú z pracovníkov rastlinnej výroby prípadne pomocnej výroby.

Rok	Počet pracovníkov ŠM Hubice v závlhovej prevádzke		Počet pracovníkov Agroprogresu Zl. Klasy v závl. prevádzke		Spolu pracov. v závl. prev.
	závl. skupiny	počet pracov.	prac. skupiny	počet pracov.	
1973	18	36	3	6	42
1974	16	33	2	5	38
1975	16	32	2	5	37
1976	14—17	30—32	3	6	36—40
1977	15—20	30—32	2—4	6—8	36—40

Výkony v zavlažovaní dosiahnuté na jedného pracovníka v jednotlivých rokoch udáva tab. VI.

VI. Výkony v zavlažovaní dosiahnuté na jedného pracovníka v jednotlivých rokoch

Rok	Priemerný počet zavlaž. ha pôdy	Spracované množ- stvo závl. vody v m ³ celkom	Priemerný denný výkon v mm	Priemerné množst- vo denne spracova- nej vody v m ³
1973	266,62	122 097	2,19	1 001
1974	285,89	128,629	2,23	1 005
1975	168,16	78,471	1,96	912
1976	310,68	158,295	2,61	1 330
1977	365,15	173,385	3,58	1 700
5-ročný priemer	275,30	132,175	2,51	1 190

Najnižšie výkony na jedného závlahára v roku, ako aj v dennom výkone, boli dosiahnuté v roku 1975, najvyššie v roku 1977. Rozdiel v ročnom výkone zavlažovanej plochy predstavuje 117,1 %, v dennom výkone 82,6 % a v ročnom výkone spracovanej vody na jedného závlahára 121 %, v dennom výkone 86,4 %. Priemerný denný výkon na jedného závlahára bol za päťdňové obdobie 2,51 ha s 1190 m³ zapracovanej vody, t.j. o výške závlhovej dávky 47,4 mm na ha. Dosiahnutý priemerný výkon v roku 1977 bol 3,58 ha na jedného závlahára a 1700 m³ zapracovanej vody, t.j. priemerná závlhová dávka 47,5 mm na ha. Výkony boli dosiahnuté s prenosnými závlhovými súpravami. V každom roku sa vyskytli kratšie obdobia (4—7-dňové), kedy zavlažovanie nebolo potrebné a nevykonávalo sa.

Rozbor nákladov na 1 ha zavlaženej pôdy v jednotlivých rokoch poukazuje na to, že svojpomocná prevádzka je výhodná.

Skladbu nákladov na 1 ha zavlaženej pôdy na ŠM Hubice v rokoch 1973—1977 udáva tab. VII.

VII. Skladba nákladov na 1 ha zavlaženej pôdy na ŠM Hubice v rokoch 1973—1977

Rok	Prac. náklady + voda		Materiálové náklady		Odpisy		Náklady spolu	
	celkom	na 1 ha	celkom	na 1 ha	celkom	na 1 ha	celkom	na 1 ha
1973	806 000	71,98	41 600	3,71	316 400	28,26	1 164 000	103,95
1974	659 888	60,74	401 295	36,94	316 500	29,13	1 377 683	126,81
1975	441 683	70,98	66 420	10,67	316 600	50,88	824 658	132,54
1976	969 509	82,12	163 422	13,84	316 700	26,82	1 449 631	122,78
1977	1 264 491	91,13	79 983	5,76	316 800	22,83	1 661 274	119,72
5-ročný priemer	828 305	76,74	150 544	13,95	315 600	29,24	1 294 449	119,93

VIII. Ekonomický efekt prínosu závlah v raste hrubej rastlinnej produkcie na ŠM Hubice v roku 1973

Plodina	Hektárové výnosy v t na ha				Zvýšenie HRP v Kčs		Rozsah zavlaženej plochy v ha	
	nezavl.	zavl.	rozdiel	% zvýšenie	na 1 ha	spolu	v ha	v %
Pšenica	2,31	3,82	1,51	65,4	2 567	2 351 372	916	76,7
Jačmeň	2,01	3,88	1,87	93, -	2 618	1 204 280	460	72,1
Kukurica na zrno	2,84	4,57	1,73	60,9	2 595	607 230	234	76,5
Zemiaky skoré	4,95	6,57	1,62	32,7	2 130	24 300	10	100,0
Krmná repa	33,97	65,93	31,96	94,1	3 835	69 030	18	100,0
Kukurica na siláž	9,60	23,19	13,59	141,6	1 359	732 501	539	53,8
Viacročné krmoviny	4,30	6,14	1,84	42,8	737	673 618	914	100,0
Cukrová repa	19,76	32,96	13,18	66,7	3 287	772 445	235	100,0
Medziplodiny	9,20	13,15	3,95	42,9	395	51 745	131	100,0

Náklady na 1 ha závlahy sa pohybovali od 103,95 do 132,54 Kčs, keď najvyššie boli v roku 1975, kedy sa v dôsledku nízkeho využitia závlah podieľali odpisy na výške závlahovej dávky až 38,4 %. Priemer nákladov na závlahovú dávku (45,1 mm na ha) bol 119,93 Kčs, z toho tvorili:

pracovné náklady a náklady na vodu	76,74 Kčs, t.j. 64,0 %,
materiálové náklady	13,95 Kčs, t.j. 11,6 %,
odpisy	29,24 Kčs, t.j. 24,4 %.

Náklady na 1mm závlahovej vody dodanej na ha predstavovali v päťročnom priemere 2,66 Kčs.

IX. Ekonomický efekt prínosu závlah v raste hrubej rastlinnej produkcie na ŠM Hubice v roku 1974

Plodina	Hektárové výnosy v t na ha				Zvýšenie HRP v Kčs		Rozsah závl. plochy	
	nezávl.	závl.	rozdiel	% zvýšenia	na 1 ha	spolu	v ha	v %
Pšenica	3,06	4,72	1,66	54,2	2 822	3 259 410	1 155	88,8
Jačmeň	2,27	4,36	1,09	33,3	1 526	1 022 420	670	100,0
Kukurica na zrno	2,98	3,91	0,93	31,2	1 395	516 150	370	61,7
Kukurica na siláž	21,49	24,85	3,36	15,6	336	131 040	390	45,2
Cukrová repa	19,27	35,03	15,76	81,8	3 940	945 600	240	100,0
Viacročné krmoviny	4,30	6,14	1,84	42,8	736	618 240	840	100,0
Ozimé miešanky	14,04	21,60	7,56	53,8	756	24 948	33	100,0
Vinohrad	8,02	16,14	8,12	101,2	58 464	584 640	10	4,2

Ekonomický efekt prínosu závlah v raste hrubej rastlinnej produkcie na ŠM Hubice v roku 1973 je v tab. VIII.

Zvýšenie HRP na zavlažovanej ploche v roku 1973 predstavovalo celkom 6 486 521 Kčs, náklady na prevádzku závlah boli 1 164 000 Kčs, to znamená, že čistý dôchodok bol 5 322 521 Kčs.

Ekonomický efekt prínosu závlah v raste hrubej rastlinnej produkcie na ŠM Hubice v roku 1974 udáva tab. IX.

Zvýšenie HRP na zavlažovanej pôde v roku 1974 bolo celkom 7 285 112 Kčs. Náklady na prevádzku predstavovali 1 377 683 Kčs, to znamená, že čistý dôchodok bol 5 907 429 Kčs.

Ekonomický efekt prínosu závlah v raste hrubej rastlinnej produkcie na ŠM Hubice v roku 1975 je uvedený v tab. X.

X. Ekonomický efekt prínosu závlah v raste hrubej rastlinnej produkcie na ŠM Hubice v roku 1975

Plodina	Hektárové výnosy v t na ha				Zvýšenie HRP v Kčs		Rozsah závl. plochy	
	nezávl.	závl.	rozdiel	% zvýšenia	na 1 ha	spolu	v ha	v %
Pšenica	3,48	4,08	0,60	17,2	1 020	334 560	328	21,2
Jačmeň	3,33	4,36	1,03	30,9	1 442	271 096	188	33,9
Kukurica na zrno	3,92	5,62	1,70	43,3	2 550	328 950	129	18,6
Kukurica na siláž	27,08	32,10	5,02	18,5	502	95 380	190	48,0
Krmná repa	55,30	85,60	30,30	54,8	3 636	94 536	26	100,0
Cukrová repa	28,28	38,98	10,70	37,8	2 675	652 700	244	100,0
Viacročné krmoviny	5,66	7,78	2,12	37,5	848	560 528	661	82,0
Jarné miešanky	26,60	29,90	3,30	12,4	330	22 100	70	68,0
Strniskové medzipl.	14,12	20,20	6,08	43,1	608	60 800	101	90,0
Vínohrad	7,22	10,30	3,08	42,8	22 176	310 464	14	5,0

Zvýšenie HRP na zavlažovanej ploche v roku 1975 bolo celkom 2 731 114 Kčs, náklady na prevádzku 824 658 Kčs — čistý zisk predstavoval 1 906 456 Kčs.

Ekonomický efekt prínosu závlah v raste rastlinnej produkcie na ŠM Hubice v roku 1976 je v tab. XI.

Zvýšenie HRP na zavlažovanej ploche v roku 1976 predstavuje 5 090 741 Kčs. Náklady na prevádzku 1 449 631 Kčs, to znamená, že čistý dôchodok predstavoval 3 641 110 Kčs.

Ekonomický efekt prínosu závlah v raste hrubej rastlinnej produkcie na ŠM Hubice v roku 1977 udáva tab. XII.

Zvýšenie HRP na zavlažovanej ploche v roku 1977 bolo celkom 6 103 105 Kčs, náklady na prevádzku závlah dosiahli celkom 1 661 274 Kčs, to znamená, že čistý dôchodok bol 4 441 831 Kčs.

Dosiahnuté zvýšenie HRP v Kčs na 1 ha plochy s vybudovanou závlahou, 1 ha uskutočnenej závlahy a na 1 m³ dodanej závlahovej vody na ŠM Hubice za roky 1973—1977 sú v tab. XIII.

Najpriaznivejšie výsledky boli dosiahnuté v prepočte na HRP u všetkých ukazovateľov v roku 1974. Najnižšie v roku 1975 — len 36 %, resp. 47 % v porovnaní s rokom 1974. Rozdiel medzi maximálnym (1974) a minimálnym (1976) ekonomickým efektom na 1 m³ dodanej závlahovej vody je 57 %.

XI. Ekonomický efekt prínosu závlah v raste rastlinnej produkcie na ŠM Hubice v roku 1976

Plodina	Hektárové výnosy v t na ha				Zvýšenie HRP v Kčs		Rozsah závl. plochy	
	nezávl.	závl.	rozdiel	% zvýšenia	na 1 ha	spolu	v ha	v %
Pšenica	3,60	4,28	0,58	18,9	1 156	1 042 712	902	73,6
Jačmeň	3,44	4,24	0,80	23,3	1 120	497 280	444	58,7
Kukurica na zrno	3,50	4,98	1,48	42,3	2 220	714 840	322	51,2
Kukurica na siláž	16,66	24,86	8,20	49,2	820	301 760	368	72,—
Kŕmná repa	40,11	78,23	38,12	95,0	4 574	91 480	20	100,—
Cukrová repa	20,98	32,15	12,83	61,1	3 208	853 195	266	100,—
Viacročné krmoviny	5,02	7,82	2,80	55,8	1 120	881 440	787	92,5
Ostatné trávne porasty	7,20	13,29	6,09	84,6	2 436	350 784	144	100,—
Vinohrad	6,93	9,44	2,51	36,2	18 072	307 224	17	5,2

Dosiahnutý čistý dôchodok na 1 ha vybudovanej závlahy, 1 ha uskutočnenej plochy a na 1 m³ dodanej vody na ŠM Hubice v rokoch 1973—1977 udáva tab. XIV.

Čistý dôchodok v porovnaní na 1 ha plochy s vybudovanou závlahou, prípadne na 1 ha uskutočnenej závlahy medzi minimom a maximom (1975, 1974) predstavuje rozdiel 144,8 %, resp. 222,2 %. Päťročný priemer čistého dôchodku je 895,20 Kčs na 1 ha vybudovanej závlahy. Miera rentability závlah na ŠM Hubice je 3,5—4,0 %.

XII. Ekonomický efekt prínosu závlah v raste hrubej rastlinnej produkcie na ŠM Hubice v roku 1977

Plodina	Hektárové výnosy v t na ha				Zvýšenie HRP v Kčs		Rozsah závl. plochy	
	nezávl.	závl.	rozdiel	% zvýšenia	na 1 ha	spolu	v ha	v %
Pšenica	3,55	4,35	0,80	22,5	1 360	900 320	662	44,1
Jačmeň	3,47	4,41	0,94	27,1	1 316	478 940	364	48,5
Kukurica na zrno	3,68	4,57	0,89	24,2	1 335	587 400	440	67,8
Kukurica na siláž	17,95	25,64	7,69	42,8	769	700 740	911	100,0
Krmná repa	46,67	93,34	46,67	100,0	5 600	72 800	13	100,0
Cukrová repa	19,91	33,18	13,27	66,6	3 849	1 077 669	280	100,0
Viacročné krmoviny	4,43	8,87	4,44	100,2	1 774	1 440 480	812	100,0
Intenz. pasienky na ornej pôde	6,02	15,03	9,01	149,7	3 604	601 880	167	100,0
Medziplodiny	12,31	14,21	1,9	15,4	190	21 660	114	59,7
Vinohrad	7,66	9,89	2,23	29,1	13 826	221 216	16	5,2

XIII. Dosiahnuté zvýšenie HRP v Kčs na 1 ha plochy s vybudovanou závlahou, 1 ha uskutočnenej závlahy a na 1 m³ dodanej závlahovej vody na ŠM Hubice za roky 1973—1977

Rok	Dosiahnutá zvýšená HRP v Kčs		
	na 1 ha zabud. závl.	na 1 ha uskutočn. závl.	na 1 m ³ dodanej vody
1973	1 383,35	1 730,66	1,26
1974	1 602,53	1 757,99	1,49
1975	577,65	834,18	0,94
1976	1 076,72	1 189,42	0,86

XIV. Dosiadnutý čistý dôchodok na 1 ha vybudovanej závlahy, 1 ha uskutočnenej plochy a na 1 m³ dodanej vody na ŠM Hubice v rokoch 1973—1977

Rok	Dosiadnutý čistý dôchodok v Kčs		
	na 1 ha plochy s vybudovanou závlahou	na 1 ha skut. závlahy	na 1 m ³ dodanej vody
1973	1 135,11	1 420,10	1,04
1974	1 299,48	1 425,54	1,21
1975	403,23	582,30	0,66
1976	770,12	850,73	0,61
1977	868,05	1 080,21	0,68

DISKUSIA A ZÁVER

Analýza dosiahnutých výsledkov v prevádzke závlah na ŠM Hubice za roky 1973—1977 poukazuje na niekoľko problémov:

1. Aj v súčasnom období pri nevhodnej štruktúre osevov (prevaha obilnín) v závlahových podmienkach možno zlepšiť parametre využitia závlah. Pritom obilniny v oblasti Horného Žitného ostrova reagujú na závlahy priaznivo (zvýšenie minimálne 0,4 t na ha).

2. Organizáciu využívania závlahového detailu je možné úspešne zladiť v rámci jednotlivých hospodárskych jednotiek v kombinácii svojpomoci a služieb.

3. Cukrovú repu, krmivoviny a medziplodiny aj v zrážkovo priaznivejšom roku zavlažovať naplno.

4. Efektívnosť zavlažovaných špeciálnych kultúr je najvyššia (vinohrady) a aj v rámci ŠM Hubice jej rozšírenie na väčší plošný rozsah (cca 100—150 ha) bude znamenať zlepšenie ekonomickej efektívnosti závlah.

5. Ročné plány využívania závlah sú stavané na minimálnu hranicu a z hľadiska účelného ekonomickeho využívania závlah, ako aj z hľadiska poľnohospodárskeho podniku nie sú mobilizačné.

Literatúra

DERCO, M.: Zvláštnosti rastlinnej výroby v závlahách. [Záverečná správa.] Bratislava, VÚZH 1976.

FOJTÍK, Š. — HEMERKA, G.: Analýza exploatácie závlah v rámci veľkoplošných závlahových sústav v okrese Galanta za roky 1973—76. Poľnohospodárstvo, 1978.

Došlo dňa 6. 8. 1978

Adresa autora:

Ing. Štefan Fojtik, Výskumný ústav závlahového hospodárstva, Vrakunská cesta, 834 21 Bratislava — Podunajské Biskupice

VEDOUCÍ PRACOVNÍK A CYKLICKÁ PRŮPRAVA

Zásady cyklické průpravy

Soudruh Husák na XV. sjezdu uvedl: „Vzhledem k rostoucím úkolům hospodářské výstavby a rozvoje společnosti musíme v příštím období podstatně zvýšit nároky na politickou a odbornou vyspělost a připravenost vedoucích pracovníků, na jejich morální kvality, na jejich schopnost vést kolektiv, tvořivě rozvíjet a důsledně uvádět v život politiku strany na svěřeném úseku. To vyžaduje pravidelně a náročně hodnotit vedoucí pracovníky podle výsledků, kterých dosahují ve své práci, pečovat o jejich růst a poskytnout jim pomoc a podporu“.

Nedílnou součástí nově zaváděné československé výchovně vzdělávací soustavy je výchova a vzdělávání dospělých, které bezprostředně navazuje na vzdělávací proces mladé generace. Významná oblast vzdělávání dospělých je výchova a vzdělávání pracovníků v organizacích (dříve se používal pojem podniková výchova), do které patří i cyklická průprava vedoucích pracovníků, uskutečňovaná na základě usnesení vlády ČSSR č. 42/72 a z něj vyplývající usnesení národních vlád.

Jejím hlavním cílem není, aby účastníci získávali vědomosti. Je to sice také jejím úkolem, ale základním cílem je dosažení a trvalé udržování úrovně kvalifikačních předpokladů s požadavky zastávaných funkcí. Kromě odborné problematiky jde především o oblast řídicí práce. Souběžným cílem je přispět k všestrannému a harmonickému vývoji osobnosti.

Stanovení konkrétních cílů ve výchově a vzdělávání jednotlivých pracovníků vychází ze závěrů komplexního hodnocení a z individuálních programů osobního rozvoje. Rozsah individualizace je limitován společenskými možnostmi realizace. Za výchovu a vzdělávání jednotlivců plně zodpovídají nadřízení vedoucí pracovníci. Čím se jedná o vyšší stupeň řízení, tím větší zodpovědnost mají i v oblasti výchovy a vzdělávání.

Zároveň s pracovníky ve vedoucích funkcích se připravují i kádrové rezervy. Systém cyklické průpravy je významnou součástí kádrové politiky KSČ.

Vedoucí pracovníci jsou rozděleni do čtyř okruhů podle skupin zastávaných funkcí. O zaměření a konkrétní náplni systému cyklické průpravy rozhodují řídicí výbory, jejichž poradním orgánem jsou metodicko-pedagogické rady.

Protože praxe ukazuje, že vzdělávací potřeby vedoucích pracovníků jsou velice různorodé, musí se na jejich realizaci účastnit všechny čtyři existující čs. výchovně vzdělávací systémy:

- systém stranického vzdělávání;
- školský systém (dálkové, večerní, externí nebo účelové studium);
- systém výchovy a vzdělávání pracovníků v organizacích (resortní systém);
- systém mimoškolského vzdělávání.

V každém z těchto systémů je řada různých organizačních forem, které je možno volit podle potřeby daného vedoucího pracovníka, aby se splnil požadovaný pedagogický cíl.

Realizace cyklické průpravy v resortu zemědělství a výživy

Prognóza vývoje pracovních sil v ČSSR předpokládá, že v roce 1990 klesne počet pracovníků v zemědělství o 180 tis. (z toho v ČSR o 138 tis.) ve srovnání s rokem 1975. V potravinářském průmyslu se má v ČSSR počet pracovníků zachovat, v ČSR mírně snížit. Přitom se má zajistit výživa přírůstku obyvatel v ČSSR o 1,3 mil. osob

(v ČSR o 800 tis.), má se dosáhnout zvýšení spotřeby živočišných bílkovin a ovoce a má se zabezpečit vhodná sortimentní skladba výživy pro jednotlivé věkové i profesní kategorie.

Proto se má zvýšit produktivita práce v zemědělství ČSSR o 92,86 % a v potravinářském průmyslu o 56,5 %. Současně se má zvýšit intenzita zemědělské výroby o 49,29 %.

Rozhodujícím faktorem se stává (při vyčerpání extenzivních zdrojů růstu výroby) využití vědeckotechnického pokroku — a to komplexně ve všech složkách a fázích výroby, aby se zvýšila produktivita práce.

K tomu je nezbytné zdokonalování organizace řízení zemědělské i potravinářské výroby na všech stupních. Proto musí pokračovat jak koncentrace, kooperace a specializace zemědělské výroby, tak i vytváření integračních vztahů mezi potravinářským průmyslem a zemědělstvím.

Vědeckotechnická revoluce tak vede k zásadním kvalitativním změnám v charakteru lidské práce a promítá se v nových, změněných požadavcích na kvalifikaci pracovníků. Zvyšuje se i dynamičnost profesní struktury obou odvětví. Jen důsledná synchronizace změn v technickém vybavení se změnami kvalifikace pracovníků je předpokladem úspěšného a efektivního rozvoje výroby. Vědeckotechnický rozvoj zrychluje tempo inovačních změn a je jimi zpětně ovlivňován.

To vše klade kvalitativně nové nároky na resortní systém výchovy a vzdělávání.

Jeho posláním je dávat soustavnou přípravu vedoucím pracovníkům na tom stupni ekonomického rozvoje, kdy vzniká nezbytnost komplexního přístupu k řízení celé socialistické ekonomiky, a to jak v jejím celku, tak i v jejích jednotlivých částech, tj. odvětvích, oborech, podnicích. Proto se stává soustavná příprava vedoucích pracovníků nedílnou součástí kádrové práce, je bezprostředně spojena s výběrem pracovníků, jejich rozmišťováním a hodnocením.

Jeho funkcí je přesunout do resortního systému cyklické přípravy těžiště kvalifikačního zdokonalování vedoucích pracovníků, protože se tím vytvářejí podmínky pro bezprostřední spojení vlastní přípravy se zabezpečováním aktuálních a rozhodujících úkolů řízení odvětví, oborů a podniků.

Jeho specifikou je zásadní orientace na realizaci konkrétních úkolů řízení v praxi; proto cíle, obsah i formy přípravy musí maximálně vycházet z rozhodujících aktuálních úkolů řízení a podle nich vložit do přípravy odpovídající teoretické i empirické poznatky ze systému vědeckých poznatků o řízení a z progresivní řídicí praxe. Znovu zde zdůrazňujeme, že v cyklické přípravě nejde především o poznatky, ale o zkvalitnění řízení na základě zvládnutí určitých poznatků.

Ke splnění těchto požadavků na cyklickou přípravu mají rozhodující měrou přispět tři skupiny pracovníků:

1. Pracovníci resortní a oborové vědeckovýzkumné základny mají nejen připravit nejnovější informace, které jsou v daném období rozhodující pro rychlý rozvoj resortu, oboru nebo podniku, ale mají též aktivně tyto významné informace do resortu vnášet jako lektori nebo konsultanti. Jen tak se s potřebnou rychlostí dostanou do praxe resortu zemědělství a výživy výsledky práce vědeckovýzkumné základny a podstatně se zvýší úroveň technologie a kvality výroby.

2. Vedoucí pracovníci na vyšších úrovních řízení resortu, oboru i podniku mají v cyklické přípravě klíčové postavení. Musí s přehledem, záměrně a koncepčně ovlivňovat cíle i obsah výchovy a vzdělávání, zejména cyklické přípravy. Vyjdou-li z prognóz vývoje a z hodnocení současné praxe, musí klást velice konkrétní požadavky na výchovu a vzdělávání a musí kontrolovat, jak jsou tyto koncepční požadavky plněny. Je to jedna z rozhodujících součástí jejich koncepčního řízení. V této oblasti jsou ve všech resortních vzdělávacích systémech největší slabiny. Bohužel je tomu tak i v zemědělství a výživě.

3. Pracovníci výchovy a vzdělávání mají přispívat k zaměření cyklické přípravy svými konkrétními návrhy na formulaci jejích cílů a obsahu, ale rozhodující zodpovědnost leží na špičkových vedoucích pracovnících.

Nároky a výkon řídicích funkcí

Protože se cyklická příprava vedoucích pracovníků musí orientovat především na oblast řízení, má plnit požadavky soustavy řízení národního hospodářství. Vyjdeme proto z formulací ministra Leopolda Léra (Plánovité řízení národního hospodářství, Nová mysl 11/1977):

a) plánování je jádrem, osou celého systému plánovitého řízení, včetně uceleného systému evidence a kontroly plnění plánů;

b) stimulování tvoří soustavu hmotných i morálních pobídek pro jednotlivce i kolektivy pracujících za účelem účinného a co nejefektivnějšího zajišťování celospolečenských potřeb a v rámci toho i sladování dílčích zájmů se zájmy celospolečenskými;

c) organizace výrobně technické základny a vybudování vertikálních i horizontálních řídicích os;

d) praktické řízení hospodářských procesů, metody a styl řízení, politická a odborná úroveň řídicích kádřů;

e) organizování mnohostranných forem účasti pracujících na řízení a socialistické soutěžení.

Změny v soustavě řízení působí — ve srovnání s růstem vědeckotechnických informací (poznatků) — mnohem bezprostředněji na formování nároků pro výkon řídicích funkcí a tím i na potřeby zvyšování kvalifikace vedoucích pracovníků a kádrových rezerv. Soustava řízení totiž zákonitě přijímá pouze část existujících vědeckých poznatků, protože uplatnění dalších brání jejich nekomplexnost, nebo u jiných je nutno teprve vytvořit předpoklady pro realizaci.

I v tom může cyklická příprava výrazně pomoci praxi — má vyvolávat změnu postojů vědomích vedoucích pracovníků a tím připravit půdu pro organizační i technologické změny ve výrobě.

Přístupy k cyklické přípravě

V jednotlivých resortech se postupně vyhranily dva rozdílné přístupy:

1. Někde měli projít vedoucí pracovníci každých 3—5 let stejnými (nebo skoro stejnými) kursy. Odůvodňovalo se to tím, že všichni vedoucí pracovníci bez rozdílu řídí, a proto má být jejich úroveň řízení stejná (tj. vysoká). K tomu je mají dovést stejné kursy.

2. Jinde byl kladen důraz na diferencovaný, individuální přístup ke vzdělávání vedoucích pracovníků. Vycházelo se ze stanoviska, že je každý člověk jiný, že osobnost každého je zcela jedinečná na základě vrozených předpokladů, výchovných vlivů, dosaženého školního i jiného vzdělání, různých praktických zkušeností, hospodářského oboru, kde pracuje, věku, rozvíjení schopností apod. Proto se má každému dostat takového vzdělání, které v dané době potřebuje pro lepší výkon funkce.

V poslední době převládá na oficiálních místech tento druhý přístup k cyklické přípravě, který více odpovídá potřebám rychlého rozvoje naší socialistické společnosti.

Důsledná diferenciací vedoucích pracovníků současně poslouží k tomu, abychom je mohli kategorizovat do skupin osob se společnými znaky — a tedy i se společnými cíli. Individualizace cyklické přípravy se projeví v tom, že budeme vzdělávat skupiny pracovníků se stejnými cílovými potřebami, což podstatně více přispěje ke zlepšení výkonu jejich funkce, než kdyby bylo vzdělávání pro všechny stejné. Diferenciací cyklické přípravy je tedy naprosto nezbytná.

Druhou významnou otázkou je pojetí vzdělávacího cyklu. V prvních letech se zpravidla hovořilo o tříletém cyklu u vedoucích pracovníků 3. okruhu funkcí a o pětiletém u 4. okruhu funkcí.

V poslední době se však už téměř všude uznává pětiletý cyklus, protože vyplývá z ostatních celospolečenských událostí: sjezdy KSČ vytyčují zásady hospodářské politiky, pětileté plány je konkretizují a uvádějí do života společnosti; pracovníci mají rovněž pětiletý cyklus komplexního hodnocení a z něj vyplývající individuální plán osobního rozvoje.

Vrátíme-li se tedy k přístupům k cyklické přípravě, zdají se optimální dva druhy opatření:

1. Každý vedoucí pracovník by měl projít na počátku pětiletky krátkým kursem (1—2 týdny), který jej bude podle jeho zařazení orientovat na konkrétní činnost v příští pětiletce; tyto kursy samozřejmě budou diferencované podle funkcí.

2. Kromě toho má být — po vzájemné dohodě konkrétního vedoucího pracovníka a jeho nadřízeného a po projednání s příslušnými orgány s rozhodovacím právem — vyslán do vhodné organizační formy toho výchovně vzdělávacího systému, který mu zajistí optimální permanentní přípravu podle konkrétních potřeb daného vedoucího pracovníka i hospodářské organizace, v níž pracuje; spojí se zde tedy zájem individuální i celospolečenský.

Soustava cyklické přípravy

Ideální by bylo, kdyby měli všichni vedoucí pracovníci školní vzdělání, předepsané katalogem pro danou funkci. Pak by je bylo možno vzdělávat především v problematické řízení v rámci resortní soustavy. Zdá se však, že takový stav ještě dlouho nenastane. Proto nemůžeme vycházet z ideálního modelu, ale naše soustava musí zahrnovat všechny možné alternativy, které požaduje život.

Velice jednoduchá soustava cyklické přípravy by vznikla při „jednotném“ přístupu k vedoucím pracovníkům, kde by všichni po stanoveném počtu let nastoupili do stejného kursu.

Při reálném a proto individuálním přístupu k vedoucím pracovníkům ovšem vzniká bezpočet alternativních možností — soustava je pro každého specifická. Není ovšem ani roztržena, ani bez systému, protože vzdělávacích potřeb (pedagogických cílů) je relativně omezený počet a ty musí a může soustava cyklické přípravy naplnit.

Vzdělávací potřeby

1. Kvalifikační požadavky:

a) Pracovník má školní vzdělání předepsané pro funkci. V tomto případě přichází v úvahu pomaturitní nebo postgraduální studium, ale nejčastěji resortní systém s potřebnou organizační formou.

b) Pracovník nemá předepsané vzdělání. Není-li mu ještě 40 let, organizace mu doporučí dálkové studium, starší budou vysláni do resortního systému.

2. Typ přípravy

a) Pracovník nastupuje do nové funkce — potřebuje přípravný typ přípravy.

b) Pracovník setrvává dlouhou dobu ve funkci — potřebuje inovační (doskolovací) typ přípravy. V obou případech je možný dvojitý rozsah:

— komplexní příprava umožňuje vzdělání v plném rozsahu kvalifikačních požadavků,

— specializovaná příprava dává vzdělání jen v potřebné části řídicí činnosti.

Problematika soustavy cyklické přípravy si jistě vyžádá rozsáhlý výzkum a teoretické zpracování. Nastíněný přehled vychází z dosavadních zkušeností a z představ o možné realizaci individualizovaného systému cyklické přípravy vedoucích pracovníků. I tak můžeme formulovat některé závěry:

1. Soustava bude velice pružná, protože musí umožnit naplnění nesčetných konkrétních vzdělávacích potřeb individuálních i společenských.

2. Bude se vyvíjet postupně podle toho, jak se budou v praxi tříbit některé ještě ne zcela jasné otázky.

3. Půjde se cestou využívání všech čs. vzdělávacích systémů, z nichž každý má svou použitelnou specifikou:

— stranický má umožnit upevnění politického chápání výkonu funkce,

— školský dává soustavy vědomostí a rozvíjí systémové myšlení,

— resortní vede ke schopnosti aplikace obecných poznatků do konkrétní praxe hospodářských organizací,

— mimoškolský nesystematicky doplňuje vědomosti dříve získané a podílí se na celkovém kulturním (politickém i odborném) rozvoji vedoucího pracovníka.

Cykličnost předpokládá nepřetržité opěťované vzdělávání v té oblasti, kterou vedoucí pracovník dosud dobře nezná a kterou potřebuje zvládnout k ještě lepšímu výkonu funkce.

Výsledky resortní cyklické přípravy

Skončila první etapa cyklické přípravy vedoucích pracovníků, která trvala od roku 1972.

Velká část vedoucích pracovníků absolvovala různé formy přípravy na funkci, případně se zdokonalovala pro výkon funkce. *Cyklická příprava se stala obecně uznávaným systémem rozvoje kvalifikace vedoucích pracovníků.* Institut, krajské instituty i jednotlivé VJH soustavně vzdělávají vedoucí pracovníky, kteří spadají do jejich péče.

Rovněž postgraduální a pomaturitní studium dobře plní svou funkci. Přípravuje se zavedení řízeného individuálního studia.

Do vzdělávacích akcí systému politicko-odborné přípravy bylo ve studijním období 1977–1978 zařazeno celkem 11 764 vedoucích a ostatních technicko-hospodářských pracovníků a ukončilo je 8767 pracovníků, pokračuje 2525 účastníků:

	zařazeno	pokračuje
vstupní kursy cyklické přípravy	4797	1155
specializované kursy cyklické přípravy	657	—
kursy speciální přípravy pracovníků kádrových a personálních útvarů	345	185
kursy funkční přípravy	32	—
účelový kursy	4247	33
kursy jazykové přípravy	181	155
postgraduální studium	429	299
pomaturitní studium	1076	698

V kursech jednotlivých výchovně vzdělávacích zařízení bylo zařazeno účastníků:

do kursů Institutu MZVŽ	3334
do kursů krajských institutů	3890
do kursů VHJ (bez funkčních a účelových kursů)	3035
do postgraduálního a pomaturitního studia při vysokých a středních odborných školách	1505

Byla vytvořena rozsáhlá základna projektů přípravy, především kursů, v nichž byly obsaženy jak nezbytné poznatky pro výkon příslušných řídicích funkcí, tak i mnoho poznatků o úkolech realizace hospodářské a sociální politiky KSČ a státu v 6. pětiletce.

Byl zformován lektorský aktiv, jehož činnost byla postupně orientována od obsahu zaměřeného v podstatě na komplexní přípravu k výkonu řídicích funkcí na obsah, vyjadřující specifické potřeby dalšího zdokonalování vedoucích pracovníků.

Postupně se vytváří i materiální základna přípravy vedoucích pracovníků, zejména v krajských institutech a ve VHJ. Nejříve na tom zatím je Institut MZVŽ.

Cíle i zaměření přípravy se postupně výrazněji orientují na konkrétní požadavky řízení v resortu.

Nezbytnost soustavné přípravy se v podstatě prosadila ve vědomí vedoucích pracovníků, takže by měla stoupat jejich motivace ke studiu.

Výchovně vzdělávací instituce i útvary kádrové a personální práce získaly v 1. etapě cenné zkušenosti z přípravy vedoucích pracovníků i kádrových rezerv, takže vzrostly předpoklady pro další zvyšování úrovně cyklické přípravy.

Objektivní metodologická východiska pro stanovení cílů a obsahu vzdělávání v resortu

Již jsme zdůraznili, že cyklická příprava vedoucích pracovníků je beze zbytku spjata s problematikou resortu a celou svou existencí slouží k jeho rozvoji. Proto musíme při formulování cílů a stanovení obsahu výchovy a vzdělávání brát jako základ konceptní rozvojové trendy nejen zemědělství a potravinářského průmyslu, ale i oblasti, která dnes rozhoduje o úspěšných výsledcích: strukturu řídicí práce. Bylo by neodpustitelné opomenout tato základní metodologická východiska, proto je budeme alespoň stručně charakterizovat.

Odvětví zemědělství

Zemědělství si uchovalo i v období vědeckotechnické revoluce a budování socialismu svůj klíčový význam jak v reprodukci společenského produktu, tak v reprodukci společenské pracovní síly. Je hlavním zdrojem zabezpečování lidské výživy a kromě toho dodává suroviny nejen potravinářskému, ale i lehkému průmyslu, takže významně přispívá k rozšiřování výroby spotřebních předmětů.

I při absolutním růstu zemědělské výroby klesá podíl zemědělství na tvorbě národního důchodu i na celkové zaměstnanosti v národním hospodářství ČSSR. Tato zákonitost se projevuje ve všech hospodářsky vyspělých zemích.

Národohospodářská funkce zemědělství se výrazně mění: mizí jeho dřívější uzavřenost i výlučně zemědělský charakter jeho materiálně technické základny, která nabývá stále více charakteru zemědělsko-průmyslového.

Základem procesu zprůmyslnění zemědělství je zejména pokrok v poznání zákonitostí vývoje a přeměny živé hmoty. Toto poznání umožňuje dosáhnout vyšší míry souhlasu mezi biologickými a technickými faktory a tím zdokonalovat výrobní proces v zemědělství, přičemž rostou nároky na biologické elementy technologií.

Současná etapa procesu zprůmyslňování zemědělství je dnes v socialistických zemích charakterizována komplexní mechanizací až automatizací zemědělské výroby, vytvářením agoprůmyslových technologických systémů, které vedou k postupné integraci zemědělské a průmyslové práce a tvoří základ širších sociálních přeměn.

Přitom se stále zvyšuje materiálová náročnost zemědělství, takže roste význam proporcionality rozvoje celého zemědělsko-průmyslového komplexu v zájmu efektivní industrializace vlastní zemědělské výroby.

Intenzita rostlinné výroby přináší řadu agrotechnických opatření a opírá se o nové vysoce výkonné odrůdy plodin a o vysoké dávky průmyslových hnojiv. Chemizace rostlinné výroby umožňuje uplatňovat technologie s minimalizací mechanického obdělávání půdy.

Výroba živočišných produktů průmyslovými metodami je složitý proces, který vyžaduje důsledné řešení všech organizačních, ekonomických, materiálně technických, zooveterinárních, agrotechnických, stavebních a dalších otázek.

Moderní velkovýrobní objekt pro živočišnou výrobu musí stále výrazněji disponovat průmyslovými metodami rytmické, proudové a rovnoměrné výroby a realizace produkce, úzkou specializací práce, progresivní technologií a vysokou úrovní mechanizace a automatizace výrobních procesů.

Mezipodniková kooperace je charakteristická pro třetí etapu koncentrace. Od dosavadní plošné podnikové struktury v zemědělství se přechází na podnikovou strukturu, založenou na výrobně technologickém, odvětvově diferencovaném výrobním procesu v zemědělství.

Rostoucí koncentrace a nové velkovýrobní technologie s sebou nesou vyšší potřebu investic. Rovněž energetická vybavenost se ve velkovýrobních objektech živočišné výroby zvyšuje 4–5krát.

Vnitropodniková kooperace uvnitř zemědělství si bude vynucovat kooperaci meziodvětvovou, např. budování společných podniků s nezemědělskou činností a se službami (zemědělská výstavba, krmivářský průmysl apod.), takže i tímto způsobem bude narůstat zemědělsko-průmyslový komplex.

Nově chápaný vědeckotechnický rozvoj zemědělství bude muset maximálně zkrátit období od vzniku po realizaci inovací, tj. urychlit tok od vědy k výrobě.

Z integrování takto nově pojatého zemědělství do celé soustavy národního hospodářství vyplyne řada sociálně ekonomických důsledků.

* * *

Pro výchovně vzdělávací proces vedoucích pracovníků v zemědělství proto budeme muset formulovat např. tyto cíle:

— Účastníci mají do důsledků pochopit, že základem procesu zprůmyslnění zemědělství je pokrok v poznání zákonitostí vývoje a přeměny živé hmoty a musí tyto zákonitosti důkladně zvládnout.

— Ve vědomí účastníků musí vzniknout jasný postoj, že zemědělství je nedílnou součástí celého národního hospodářství a organicky mu v náležitých proporcích odevzdává výsledky své práce stejně, jako je od ostatních hospodářských oblastí bere, takže se zdůrazňují rysy kooperace a koordinace při vzájemné součinnosti.

— V nové zemědělské socialistické velkovýrobě vzniká nový typ mezilidských vztahů, jehož zrod je nutno podporovat v kladném smyslu; bude třeba tyto vztahy poznat a prakticky si osvojit, což bude přínos psychologie zemědělské práce k efektivnímu řízení lidí.

Obsahem výchovně vzdělávacího procesu by mělo být:

— hluboce zvládnout problematiku pokrokové technologie a efektivní technologie zemědělství;

- osvojit si podstatu zemědělsko-průmyslového charakteru zemědělství;
- poznat principy komplexní mechanizace a automatizace zemědělství;
- naučit se intenzifikovat rostlinnou výrobu a zavádět průmyslové metody do živočišné výroby;
- zvládnout vnitropodnikovou, mezipodnikovou i meziodvětvovou kooperaci;
- najít cesty a mechanismy k rychlému zavádění vědeckých výzkumů do výroby atd.

Odvětví potravinářského průmyslu

Společenské postavení potravinářského průmyslu je stále významnější, protože nepřetržitě vzrůstá počet obyvatelstva i jeho náročnost na výživu. Potravinářský průmysl je téměř úplně odkázán na zdroje zemědělské výroby, a proto jim musí přizpůsobovat svou výrobně technickou základnu. Současně však je plně zodpovědný za průmyslově vyráběné potraviny, jejichž sortiment a jakost denně kontroluje a posuzuje masa spotřebitelů.

Období extenzivního vývoje potravinářského průmyslu se uzavírá. S nástupem vědeckotechnické revoluce se otevírá etapa intenzivního rozvoje, v níž půjde o racionalizaci zpracování surovin, o uplatňování progresivních technologických procesů, o modernizaci výrobně technické základny, o strukturální přeměny sortimentu, o růst počtu kvalifikovaných odborníků. Bude zde tendence ke zrychlování strukturálních změn výrobních procesů.

Rozhodujícím faktorem jsou rozvojové trendy surovinové základny, které jsou závislé na stupni uplatnění specializace a koncentrace výroby; jde i o růst kvality surovin.

Společné zájmy výrobců zemědělských produktů na jedné straně a výrobců potravin na straně druhé jsou jasné teoreticky, ale v praxi se dosud projevují jen velmi málo.

Stupeň koncentrace potravinářského průmyslu zatím nedosahuje plně úrovně koncentrace zemědělských podniků, protože plánování výstavby potravinářských závodů zaostalo za rozvojem zemědělské výroby. Rovněž vědeckotechnická základna se nerozvíjela tak, aby se stala pevným základem spolehlivých prognóz a inovací výroby.

Zemědělská velkovýroba vytvořila podmínky pro vznik nových potravinářských oborů, např. drůbežářského průmyslu, mraženství.

Další vývoj potravinářského průmyslu ovlivní vědeckotechnická revoluce především takto:

- dojde k dalším strukturálním změnám, směřujícím k optimalizaci výživy;
- zvýší se počet druhů výrobků šetřících čas při jejich přípravě;
- rozšíří se sortiment výrobků s určením pro speciální okruh spotřebitelů;
- v širším rozsahu se budou zpracovávat odpadky pro krmné účely;
- bude nutno rozvíjet vlastní výrobu obalů a potravinářských strojů;
- v praxi se uplatní nové technologické postupy v návaznosti na výsledky vědy a výzkumu;
- rozvine se mezinárodní socialistická integrace v potravinářském průmyslu;
- rozvoj národního hospodářství umožní rozšíření, obnovu a modernizaci zpracovatelských kapacit;
- rozšíří se spolupráce s návaznými hospodářskými odvětvími.

* * *

Načrtnuté perspektivy dalšího rozvoje potravinářského průmyslu si vyžadují ve výchově a vzdělávání vedoucích pracovníků formulaci např. těchto cílů:

- vytvořit přesvědčení, že další cesta je možná intenzivním rozvojem odvětví,
- průmysl výživy se může rozvíjet pouze za předpokladu těsné spolupráce a za vzájemné podpory zemědělství a potravinářství, aby se optimálně uspokojovaly celospolečenské potřeby výživy.

Při výchově a vzdělávání je třeba se zaměřit na tento obsah:

- přednosti používání nejnovější technologie;
- strukturální změny, které způsobí optimalizaci výživy;
- postupy, umožňující rozšíření sortimentu výrobků šetřících čas při přípravě čas spotřebitelů;
- cesty k hledání výrobků, kladně ovlivňujících zdravou skladbu výživy obyvatelstva apod.

Změny ve struktuře řídicí práce

Průběh vědeckotechnické revoluce vyvolává změny ve struktuře řídicí práce a sám je těmito změnami urychlován.

Charakteristickým rysem strukturálních změn v řídicí práci je obecný posun od operativně technického řízení k řízení politicko-perspektivnímu. Podíl této práce se zvyšuje v závislosti na stupních řízení a v závislosti na průběhu času.

Politicko-perspektivní řízení je charakterizováno posilováním prvků politicko-sociálních, koncepčně perspektivních a integračních. V souvislosti s tím se zvyšuje nutnost zavádění exaktních metod v řízení a význam tvořivého myšlení.

Mají-li se tyto změny uvést do života organizací, je nutno působit ve dvou oblastech: zaměřit tímto směrem zvyšování kvalifikace řídicích pracovníků a vytvářet objektivní podmínky, (tj. vhodné klima, v němž se taková řídicí práce může uskutečnit, a potřebnou techniku spojenou s novou organizací řídicí práce). K těmto podmínkám patří např.:

- zajištění moderní řídicí a výpočetní techniky;
- přizpůsobení organizace řízení, aby mohla využívat této techniky;
- přestavba informační soustavy.

Kde se tyto předpoklady nevytvoří, zbrzdí se nástup vědeckotechnické revoluce, na jejichž výsledcích je závislé tempo rozvoje společnosti. Víme, že se obě tyto oblasti nespojují samočinně, že je to mnohostranný a složitý proces, který se prosazuje jen uvědomělou činností celé společnosti.

Vědeckotechnická revoluce v sobě zahrnuje dva relativně samostatné a vzájemně na sebe působící systémy: vědu a techniku. Každý z nich má své specifické zákonitosti činnosti i rozvoje a plní zvláštní společenské funkce. Působí ve společenském organismu a navzájem se ovlivňují s jeho ostatními částmi. Proto je rozvoj vědy a techniky vždy určován společenským řádem, jeho potřebami i rozpory, a současně vyvolává v tomto společenském řádu změny včetně společenských proměn.

Proto mají výchova a vzdělávání tak významnou společenskou úlohu jak při rozvoji socialistického řádu, tak i při nástupu vědeckotechnické revoluce. Mají urychlit rozvoj v obou těchto oblastech prostřednictvím záměrného pedagogického působení především na vedoucí pracovníky, ale současně i na všechny ostatní pracovníky v naší společnosti.

* * *

V této oblasti budeme především formulovat např. tyto cíle:

- upevnění postoje o nerozlučné souvislosti nástupu socialismu i vědeckotechnické revoluce;
- posílení přesvědčení, že každý pro tento rozvoj musí ze sebe vydat maximum nejlepšího, co v něm je;
- rozvíjení osobní potřeby aplikovat ve své činnosti všechny vhodné objevy vědy a techniky;
- podpoření vzniku postoje, že je nezbytný posun od operativně technického řízení k řízení politicko-perspektivnímu;
- rozvíjení schopnosti aplikace exaktních metod řízení v každodenní praxi;
- pochopení nezbytnosti cílevědomého a dlouhodobého zvyšování kvalifikace řídicích kádrů;

Obsahem má být rozvíjení:

- dovednosti používání výpočetní techniky v řídicí činnosti,
- dovednosti práce s informacemi při řízení jako předpokladu objektivního rozhodování,
- exaktní organizace řízení závodu, podniku, VHJ.

* * *

Správně zaměřená a důsledně prováděná výchova a vzdělávání vedoucích pracovníků, tak jak je to zakotveno v cílech a možnostech cyklické přípravy, je tedy nezbytnou součástí našeho hospodářského života. Rozvoj zemědělství a potravinářského průmyslu je do velmi značné míry závislý na růstu kvalifikace zejména vedoucích pracovníků. Proto je nutné všemi silami a prostředky rozvoj cyklické přípravy podporovat.

PhDr. Pavel Macháček, Institut MZVŽ, Těšnov 17, 110 06 Praha 1

PŘEHLED OBHÁJENÝCH KANDIDÁTSKÝCH DISERTAČNÍCH PRACÍ ZA LÉTA 1970—1978

Posláním časopisu Zemědělská ekonomika je seznamovat širokou odbornou veřejnost s výsledky vědeckovýzkumné práce v oboru ekonomiky zemědělství. Časopis uveřejňuje kromě původních prací i přehledy o úkolech vyřešených ve výzkumných ústavech a na vysokých školách, recenze na vyšlé publikace apod. V posledních letech chybí na stránkách časopisu informace o kandidátských disertačních pracích. Proto se redakční rada rozhodla uveřejnit úplný seznam všech obhájených kandidátských disertačních prací za léta 1970—1978. Z přehledu je současně zřejmý počet komisí pro obhajoby v ČSSR. Vysoké školy a ČSAV, při nichž existují uvedené komise, jsou současně i školícími pracovišti. Navíc školící pracoviště pro výchovu vědeckých aspirantů jsou i ve Výzkumném ústavu ekonomiky zemědělství a výživy v Praze a ve Výzkumném ústavu ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva v Bratislavě.

Jméno disertanta	Název práce	Místo obhajoby
1970		
Zdeněk POŠVÁŘ	Některé problémy počtu duševních pracovníků v JZD	VŠZ Brno
Karel VINOHRADSKÝ	Některé otázky reprodukce v JZD nízké ekonomické úrovně	VŠZ Brno
1971		
Jaroslav DUFEK	Ekonomickostatistický rozbor některých vztahů mezi ukazateli ekonomiky zemědělství s použitím metod korelační analýzy	VŠZ Brno
Bohuš HELÉCY	Príspevok k štúdiu organizácie a špecializácie poľnohospodárskej výroby v podnikoch extrémne horských oblastí	VŠP Nitra
Jaroslav HOMOLKA	Použití produkčních funkcí při hodnocení ekonomiky výkrmu prasat	VŠZ Praha
Ján HRUBÝ	Štúdium možnosti zvyšovania ekonomiky výroby obilovín cestou znižovania ich zberových strát	VŠP Nitra
Vladimír KLEČKA	Metodika ekonomické kontroly v zemědělství	VŠZ Praha
Josef KŘÍŽ	Možnosti uplatnění profesiografie v zemědělství	VŠZ Praha
Josef MARŠÁL	Rozbor časové a druhové struktury řídicí a pracovní činnosti vedoucích pracovníků socialistických zemědělských podniků	VŠZ Praha
Ján ŠINKOVIC	Organizace pasení mladého skotu na horských pastvinách	VŠZ Praha
Maung Mya THAN	Použití matematických metod v regionálním řízení zemědělství	VŠZ Praha
1972		
Alaa Husam Al-din AL-BAGHDADI	Problémy a úlohy poľnohospodárstva v Iráku	VŠP Nitra
Eva BAUMGARTNEROVÁ	K niektorým problémom vnútropodnikovej organizácie v poľnohospodárskych podnikoch	VŠE Bratislava

Jméno disertanta	Název práce	Místo obhajoby
Vladislav BURDA	Príspevek k sestavování plánů využití průmyslových hnojiv v zemědělských podnicích	VŠZ Praha
Milan DVOŘÁK	Organizácia riadenia rastlinnej výroby v poľnohospodárskom podniku	VŠP Nitra
Ludovít GARDIAN	Príspevok k prognóze vývoja výrobných faktorov v slovenskom poľnohospodárstve	VŠE Bratislava
Josef HURTA	Problémy vyrovnávání důchodů JZD mezi výrobními oblastmi	VŠZ Praha
Cyril KEJÍK	Problematika dopravy tekutých krmiv ve vodorovném potrubí	VŠZ Brno
Josef KOLÁŘ	Rozbor pracovní účasti a spotřeby práce pracovníků dělnických povolání ve vybraných zem. podnicích v letech 1966—1967	VŠZ Brno
František KOVÁŘ	Príspevek k otázce počtu, struktury a kvalifikace technicko-hospodářských pracovníků JZD	VŠZ Brno
Jaroslav KRUPÍČKA	Úvahy o ekonomické integraci a jejím využití v zemědělství	EÚ ČSAV Praha
Zdeněk LAMSER	Funkce zemědělství ve vyspělých kapitalistických státech	EÚ ČSAV Praha
Jozef MARKUŠ	Agrokomplex a jeho priestorové problémy na Slovensku	VŠE Bratislava
Jozef MIKULÁŠ	Príspevok k otázke ekonomickej efektívnosti zahr. obchodu s poľnohospodárskymi výrobkami ČSSR	VŠP Nitra
Milan POLONČÁK	Projekt systému vnútropodnikového riadenia poľnohospodárskeho podniku	VŠE Bratislava
Michal PROCHÁZKA	Problém efektívnosti konverzie kfmných zdrojov v prognostike živočišnej výroby	VŠE Bratislava
Jaroslav PŘIBYL	Príspevek k sestavování plánů využití průmyslových hnojiv v zemědělských podnicích	VŠZ Praha
Viktor SEDLÁK	Metodické otázky štúdia nákladovosti v chove oviec	VŠP Nitra
Josef SVATOŠ	Některé teoretické problémy práce zemědělských strojů	VŠZ Brno
Dušan ŠIMO	Hlavné smery a problémy racionalizácie pracovného procesu pestovania kukurice na zrno	VŠP Nitra
Michal ŠPAK	Príspevok k štúdiu problémov špecializácie a kooperácie poľnohospodárskej výroby v okrese Prešov	VŠP Nitra
Jozef TOMKA	Príspevok k otázke ekonomickej efektívnosti skúmaných intenzifikačných faktorov v horskej výrobnej oblasti SSR	VŠP Nitra
Václav TRUKSA	Ekonomika pestovania zeleniny vo vykurovaných skleníkoch	VŠP Nitra
Štefan VAJDA	Niektoré otázky špecializácie poľnohosp. výroby v okrese Nové Zámky	VŠP Nitra
1973		
Jaroslav ASINGR	Ekonomická efektívnosť krížovej drenáže	VŠZ Praha
Vladimír BRABENEC	Výpočet a rozbor produkčních modelů pro hektarové výnosy plodin	VŠZ Praha
Antonín CYRNER	Studie k ekonomicko-právní problematice nenávratných finančních vztahů státních statků	VŠZ Brno
Hana DĚDEČKOVÁ	Možnosti využití simulačních modelů ve vyučovacím procesu na vysokých školách	VŠZ Praha
Antonín DUŠEK	Optimalizace rozsahu investičních prostředků zemědělského podniku	VŠZ Praha
Juraj HAJNAL	Príspevok k niektorým otázkam reprodukčného procesu v ovocinárskej výrobe	VŠP Nitra

Jméno disertanta	Název práce	Místo obhajoby
Josef HUBÁČEK	Soudobé tendence ekonomických dispart a státních regulačních zásahů v zemědělství vyspělých kapitalistických zemí	VŠE Praha
Jiří JELÍNEK	K některým metodickým otázkám modelování výroby v zemědělství	VŠE Praha
Rudolf JURENKA	Príspevok ke štúdiu riadenia a organizácie soc. poľnohospodárskych podnikov a ich členenia na vnútropodnikové útvary	VŠP Nitra
Hana KOULOVÁ	Stanovení poptávkové a nabídkové funkce na obiloviny	VŠZ Praha
Leo LANČARIČ	Príspevok k prognóze vývoja vinohradníckej výroby v ČSSR do roku 1990	VŠE Bratislava
Viliam NAĐ	Metodický postup rozborovej činnosti v poľnohospodárskych podnikoch	VŠP Nitra
Josef NÁGR	Soubor vědeckých prací obhajovaných veřejnou vědeckou rozpravou	VŠZ Praha
Karel NOVOTNÝ	Informace v zemědělském podniku a jejich zpracování	VŠZ Praha
Ivan ŠTEFÁNIK	Štúdia a projekt vybraných problémov rozvoja výroby hydinnového mäsa a konzumných vajec v SSR do r. 1990	VŠP Nitra
Endre TÓTH	Problematika vytvoření automatizovaného informačního systému v odvětví zemědělství	VŠZ Praha
Jiří TVRDOŇ	Stanovení poptávkové a nabídkové funkce pro maso	VŠZ Praha
Magdalena ULČÁKOVÁ	Nabídkové a poptávkové funkce v zemědělství	VŠE Praha
Josef VOLOŠIN	Mechanizace evidence strojné traktorového parku	VŠZ Praha
1974		
Libor BENICKÝ	K niektorým otázkám vnútropodnikového riadenia v zlúčených JRD	VŠP Nitra
Marcela BOSCHANOVÁ	Porovnání ekonomiky JZD a státních statků	VŠE Praha
Marek CYPRICH	Úlohy služieb v rozvoji poľnohospodárskej výroby	VŠP Nitra
Alena ČERNÁ	Problémy růstu míry soběstačnosti v zemědělsko-potravinářských produktech	VŠE Praha
Věra ČERNÁ	Podmínky kvalifikovanosti práce a její diferenciace ve výrobním procesu	VŠE Praha
Štefan ĐURINA	Príspevok k štúdiu efektívnosti priemyselných hnojív	VŠE Bratislava
Mohamed Abdel Kazím re HARARE	Ekonomika obilnárství v okr. Kroměříž v letech 1967—1970	VŠZ Brno
Kamil Ibrahim HASAN	Některé možnosti aplikace simulačních metod při řízení a plánování zem. výrobního procesu	VŠZ Brno
Oldřich KALVODA	Zhodnocení provozního využití ekonomiky a poruchovosti traktorů vyšší výkonové třídy (Zetor 8011)	VŠZ Brno
Jaroslav KEIL	Úloha biologicko-technického pokroku v rozvoji zemědělství	VŠZ Praha
Tibor KOŠČO	Cesty a formy integrácie peňažných a materiálových prostriedkov v poľnohospodárstve	VŠP Nitra
Juraj MIKITA	Perspektivna organizácia materiálo-výrobnej základne poľnohosp.-potrav. komplexu Východoslovenského kraja	VŠP Nitra
Jana MINDLOVÁ	Problémy tvorby a modelování informačních systémů v zemědělství	VŠE Praha
Bohumír NÁLEVKA	Východoslovenského kraja	
Josef NOVÁK	Ekonomické hodnocení zúrodnování písčitých půd přirozenými sorbenty	VŠZ Praha
	Ekonomika provozu velkoplošných závlah	VŠZ Praha

Jméno disertanta	Název práce	Místo obhajoby
Oldřich PAZDERA	Systém rozpočtnictví a jeho model v zem. podniku	VŠZ Brno
Miloslav PETŘÍK	Komplexní socialistická racionalizace jako součást politiky KSČ v podmínkách společných zemědělských podniků	VŠZ Praha
Miroslav RAŠOVSKÝ	Optimalizace rozmístění a velikosti skladů průmyslových hnojiv v rámci agrochemického podniku	VŠZ Brno
Rudolf RŮŽIČKA	Návrh využití zkušeností z rozvoje zemědělského zpracování účetnictví podniku na počítači v rámci výstavby informační soustavy organizace	VŠZ Praha
Jozef SLIACKY	Niektoré ekonomické problémy skultúrňovania práce v poľnohospodárstve	VŠP Nitra
Josef ŠKRABAL	Projekt organizace chovu skotu na okrese Vyškov	VŠZ Brno
Jan ŠVEC	Prispevok k vedeckému vypracovaniu výhľadových plánov poľnohospodárskych podnikov	VŠZ Brno
Claude Ayawoi TOVOR	Návrh využití zkušeností z rozvoje zemědělského družstevnictví ve vyspělých zemích pro modernizaci tradičního sektoru	VŠZ Praha
Jan ZAVÍRAL	Kooperace a koncentrace výroby v agrokomplexu	VŠE Praha
Ivan ZOBORSKÝ	Ekonomika a organizácia ovocinárskej výroby na Slovensku	VŠP Nitra
1975		
Vojtěch ALBERT	Organizace zem. podniku při uplatnění zjednodušeného systému krmení dojníc	VŠZ Brno
Josef FOGL	Rozbor intenzity živočišné výroby ve vybraném souboru JZD Středočeského kraje	VŠZ Praha
Jaromír GABRIŠ	Niektoré stránky kooperačných a integračných vzťahov v poľnohospodárskej výrobe	VŠP Nitra
Ján HALIENA	Poľnohospodárstvo a ekonomický rozvoj oblasti	VŠE Bratislava
Jiří HODIS	Základní problémy zemědělského družstevnictví v Indii	VŠZ Praha
Štefan HOMOLKA	Prispevok k ekonomickým problémom výstavby a prevádzky agrochemických podnikov	VŠP Nitra
Augusto Caetano JOAO	Ekonomické problémy rozvoje zemědělství v Angole	VŠZ Praha
Alois KLINDERA	Automatizovaný informační systém pro potřeby zemědělství	VŠZ Brno
Josef KVIETOK	Výskum ekonomickej efektívnosti pastevného odchovu mladého hovädzieho dobytká z nížinných oblastí na horských pasienkoch a ich vplyv na ich mliečnu užitočnosť	VŠZ Praha
Magda MIHÁLIKOVÁ	Analýza vplyvu hlavných intenzifikačno-racionalizačných faktorov na ekonomiku výroby mlieka v podmienkach vysokých koncentrácií	VŠP Nitra
Jozef PITEL	Základné ekonomické ukazovatele ako optimalizačné kritériá v poľnohospodárstve	VŠP Nitra
Abdul QUASEM	Relicies for development of agriculture in Bangladesh with a particular emphasis to foodgrains	VŠZ Praha
Dominik RAJČÁK	Faktory zvyšovania účinnosti riadiacej práce v poľnohospodárstve	VŠP Nitra
Bohuslav ROBEŠ	Ztráty způsobené nemocemi jako výrobní rezervy v chovu skotu	VŠE Praha
Josef SEIDENGLANZ	Ekonomické hodnocení různé intenzity dusíkatého hnojení a různých způsobů sklizně drnových porostů z hlediska produkce mléka	VŠE Praha

Jméno disertanta	Název práce	Místo obhajoby
Anna SMRŽOVÁ	Rozbor vlivů působících na úroveň intenzity zemědělské výroby a produktivity práce v JZD Jihočeského kraje s použitím metod korelační analýzy	VŠZ Brno
Pavol STEHNŮ	Racionalizácia, normovanie a odmeňovanie práce na detaili veľkoplošných závlah	VŠP Nitra
Vojtěch VÁVRA	Návrh řešení obecného cíle zemědělských podniků	VŠZ Praha
Jaroslav VEPRÍK	Některé problémy dynamiky organizačních útvarů v soc. zemědělských podnicích	VŠZ Praha
1976		
Jozef ADAMEC	Hlavné smery a problémy racionalizácie pracovných procesov výroby datelínovin	VŠP Nitra
Jozef BERNÁT	Analýza vývoja vlastných nákladov a rentability výroby v stálom súbore JRD na Slovensku	VŠE Bratislava
Jozef COMPEL	Ekonomické hľadiská modernizácie a prestatby fariem pre dojnice	VŠE Bratislava
Viera IŽÁKOVÁ	Sústava pohyblivých zložiek odmien a ich funkcia v poľnohospodárskych podnikoch	VŠP Nitra
Vladimír KUČERA	Rozbor mechanizace sklizně pšenin v zem. organizaci s ohledem na specializaci výroby	VŠZ Brno
Jan MAREK	K otázkám koncentrace, specializace a kooperace zemědělské výroby v okrese Frýdek-Místek	VŠZ Brno
Jan NOVOTNÝ	Ekonomika krmení skotu	VŠZ Brno
Josef SEJÁK	Strukturální změny a efektivnost náhrady živé práce zhmotnělou v čs. zemědělství	EÚ ČSAV Praha
Ivan SPIŠIAK	Možnosti rozvoja poľnohospodárstva v extrémnej horskej oblasti	VŠE Bratislava
Jaroslav ŠVASTA	Integrovaný modelový systém socialistického zemědělského podniku	VŠZ Praha
Antonín VALDER	Vývoj účetních soustav se zřetelem na zemědělství ČSSR	VŠZ Praha
Ján VOJTÁNEK	Některé problémy další socializace poľnohospodárstva v horských a podhorských oblastech	VŠE Bratislava
1977		
Milan BENA	Vliv procesu koncentrace, specializace a kooperace v zemědělství na strukturu a kvalitu pracovních sil	VŠE Praha
Juraj CVEČKO	Ekonomicko-matematické modelovanie v odvetvi rastlinnej výroby ako súčasť ASR	VŠP Nitra
Slavoj CZESANÝ	Substituce živé práce prací zhmotnělou v zemědělství	VŠE Praha
Štefan FRIŠTYK	Smery rozvoja a spriemyselňovania výroby bravčového mäsa	VŠP Nitra
Vladimír GOZORA	Nové smery organizácie práce v podmienkach spriemyselňovania poľnohospodárskej výroby	VŠP Nitra
Jaroslav HORÁK	Studium vlivu koncentrace a specializace na vnitropodnikovou organizaci a řízení zem. podniků v Jihomoravském kraji	VŠZ Brno
Bohuš HVIŽDÁK	Stanovenie potreby odborníkov, ich odbornej prípravy a rozmiestnenia z hľadiska perspektívnych potrieb rozvoja poľnohospodárstva SSR do roku 1990	VŠP Nitra
Josef JÁRKA	Racionalizace chovu dojníc na farmě Ruda, školního zemědělského podniku Lány	VŠZ Praha

Jméno disertanta	Název práce	Místo obhajoby
Zdeněk JIRÁSKO	Vliv vědeckotechnického rozvoje na profesní a kvalifikační strukturu pracovních sil v okr. Šumperk	VŠZ Brno
Ivan JUNG	Ekonomika výroby hrozna	VŠZ Brno
Mária KADLEČÍKOVÁ	Faktory ekonomie času a racionalizácie riadiacej práce predsedov zlúčených JRD	VŠP Nitra
Ivana KOCHOVÁ	Některé ekonomické faktory ovlivňující rozvoj zemědělské výroby v Jihomorav. kraji	VŠZ Brno
Jiří LANČA	Systémový přístup k tvorbě integrovaného informačního systému a postavení techniky při zpracování informace	VŠZ Brno
Ludmila MÍŽIČKOVÁ	Príspevok ku kooperácii v rastlinnej výrobe	VŠP Nitra
Ján Artúr OBERHAUSER	Účasť cudzích finančných prostriedkov na financovanie potrieb v poľnohosp. podnikoch s dôrazom na používanie bankového úveru	VŠP Nitra
Eva OVESNÁ	Systém jednotných cen zemědělských výrobků v diferencovaných přírodních podmínkách	VŠZ Praha
Zdeňka PEŠKOVÁ	Ekonomická efektivnost substituce ruční práce mechanizovanými prostředky v rostlinné výrobě	VŠZ Praha
Jaroslav RAUSCHER	Vznětové motory v stálém výkazu v rozsahu otáček, který odpovídá ekonomické práci traktoru	VŠZ Brno
Ludmila ŘÍMSOVÁ	Možnosti využití ergonomie při organizaci pracovních procesů v chovu dojníc	VŠZ Praha
Jan SATORIA	Optimalizace hydro-mechanizačního systému čištění odvodňovacích příkopů a závlahových kanálů opevněných kamennými makadamovými pohozy	VŠZ Brno
Jaroslav STEHLÍK	Organizace provozu pásových zavlažovačů s vyšším stupněm automatizace	VŠZ Brno
Emil SVOBODA	Řízení a plánování ve společných zem. podnicích	VŠZ Brno
Oto ŠILHÁN	Integrovaná soustava vědeckotechnických informací jako racionalizační faktor řízení zemědělství	VŠZ Praha
Jiří ŠÍMA	Základní otázky pracovních a životních podmínek pracovníků v zemědělství v podmínkách nové etapy rozvoje zemědělské velkovýroby	VŠE Praha
Rudolf ŠTANGA	Niektoré problémy oblastného rozmiestnenia chovu hovädzieho dobytku na Slovensku do r. 1990	VŠP Nitra
Pavol VAŠEK	Ekonomické vyhodnotenie procesu priemyselňovania poľnohospodárskej výroby na príklade výroby vajec v SPP	VŠP Nitra
Stanislav VOJTÁNEK	Metodika zisťovania ekonomickej efektívnosti letecko-chemickej činnosti v poľnohospodárstve	VŠE Bratislava
Mustafa Kaafat Abdel ZAMER	Plánování a řízení v zem. družstvech v ČSSR a aplikace družstevních principů v Egyptě	VŠE Praha
1978		
Václav BAŠEK	Analýza motivačních faktorů řídících pracovníků OP Státní statky v Tachově	VŠZ Praha
Vladimír BÍLEK	Vliv opotřebení přesných dvojic vstřikovacího čerpadla na dodávané množství paliva a hlavní parametry naftového motoru	VŠZ Brno
Oto BURIAN	Ekonomické aspekty koncentrovanej výroby bravčového mäsa	VŠP Nitra
Štefan	Ekonomické zhodnotenie nákupu ošípaných	

Jméno disertanta	Název práce	Místo obhajoby
CABADAJ Margita CABADAJOVÁ	v mase Analýza zvolených ekonomických a biologických faktorov pri výrobe hovädzieho mäsa a mlieka vo veľkochovoch	VŠP Nitra
Dominik ČAPRNKA	Návrh využitia pôdneho fondu na ŠM Želiezovce so zameraním na optimalizáciu krmovinovej a tovarovej produkcie	VŠP Nitra
Huisien Mohamed HEGAZI	Mechanizace procesu transformace Egyptského zemědělství	VŠP Nitra
Jaroslav JANEČEK	Využití procesu koncentrace, specializace a kooperace k dalšímu rozvoji státních statků	VŠE Praha
Josef JAVŮREK	Organizace výroby konzumních vajec v podmínkách kooperace a integrace	VŠE Praha
Ali Mohamed KHEDR	Velkovýrobní formy hospodaření v zemědělství	VŠZ Brno
Zdeněk KRŮČEK	Vyrovňávání pracovních a životních podmínek mezi zemědělstvím a průmyslem, mezi městem a venkovem v současné etapě rozvoje socialistické společnosti	VŠE Praha
Jindřich KVAPILÍK	Ekonomika výroby mléka na velkokapacitních objektech	VŠZ Brno
Juraj LAZARČÍK	Analýza zvolených faktorov reprodukčného procesu vo výrobných oblastiach okresov Západoslvenského kraja	VŠP Nitra
Albín MALEJČÍK	Faktory reprodukcie pracovných sil v poľnohospodárstve	VŠP Nitra
Štefan MATEJČÍK	Špecializácia a koncentrácia chovu hovädzieho dobytku v Západoslvenskom kraji	VŠP Nitra
Ján MATUŠOV	Organizačné a riadiace inovácie šľachtiteľskej a semenárskej práce v SSR	VŠP Nitra
Anna MECHÍROVÁ	Štúdium ekonomicko-organizačných otázok výkrmu HD v špecializovaných poľnohospodárskych podnikoch	VŠP Nitra
Ernest MINÁRIK	Model organizácie rastlinnej výroby v zlúčených JRD	VŠP Nitra
Mária MISTRÍKOVÁ	Ekonomická efektívnosť investícií v podmienkach veľkovýrobnej koncentrácie a špecializácie poľnohospodárskej výroby	VŠP Nitra
Marianna MUNKOVÁ	Organizácia a riadenie opravárenstva, skladového hospodárstva, zásobovania a odbytu v poľnohospodárskych podnikoch	VŠP Nitra
Jiří POLÁK	Ekonomické hodnotení súčasnej úrovne výroby krmív, zvlášť bielkovinných v ČSR	VŠZ Praha
Josef SOCHOR	Ekonomická analýza služieb agrochemických podniků v ČSR	VŠZ Praha
František STEJSKAL	Některé problémy výrobního procesu výkrmu býčků ve velkovýrobě na průmyslové úrovni	VŠZ Praha
Vlastimír ŠÍŠKA	Ekonomické aspekty programu chovu moriek s prihliadnutím na finalizáciu výroby	VŠP Nitra
Josef ŠRÁMEK	Principy progresivních organizačních struktur a jejich aplikace v oborových podnicích státních statků	VŠZ Praha
Vladislav ÚTRATA	Návrh organizace a racionalizace řízení a správy na příkladu státního statku Dubá, okr. Č. Lipa	VŠZ Praha
Petr WEIG	Analýza základních předpokladů tvorby automatizovaných systémů řízení v zemědělství	VŠE Praha

— dch —

Niektoré poznatky z uplatňovania vnútropodnikovej hmotnej stimulácie v JRD

Zeměd. Ekon., 25, 1979, č. 12, s. 829—842. — 5 tab., lit. 2

zemědělství, JZD, hmotná stimulace, chozrasčot, odměňování, teoretické pojednání

Autor sa vo svojom príspevku zaoberá problematikou vnútropodnikovej hmotnej stimulácie v JRD. Zvlášť veľký význam nadobúda pri vzniku veľkých ekonomických celkov, v ktorých posilňovanie chozrasčotných princípov v hmotnej stimulácii je veľmi dôležitým ekonomickým princípom. V príspevku autor kriticky poukazuje na niektoré nedostatky pri využívaní pohyblivých zložiek odmeny v JRD a zároveň navrhuje formy hmotnej stimulácie, ktoré by účinnejšie pôsobili na kvalitatívnu stránku výroby a jej efektívnosti. Návrh je spracovaný tak, aby rámcovo zodpovedal obecné platným zásadám odmeňovania a pritom účinnejšie pôsobil na zvyšovanie pracovnej iniciatívy.

BRČÁK J., Vysoká škola ekonomická, nám. A. Zápotockého 4, 130 67 Praha 3

Analýza diferenciácie hospodárskych výsledkov JZD

Zeměd. Ekon., 25, 1979, č. 12, s. 843 — 852. — 5 tab., lit 17

JZD, analýza srovnávací, analýza ekonomická, časové řady, intenzita, produktivita, náklady

Príspevek se zabývá rozborom diferenciácie hospodárskych výsledkov JZD hospodáreň v približne stejných přírodních podmínkách z časového hlediska. Autor zkoumá vývoj hospodaření JZD a vývoj diferenciácie na podkladě výsledků za léta 1973 a 1977. Zkoumá vliv vývoje vybraných činitelů výroby (materiálové náklady, stav základních výrobních prostředků, počty pracovníků, struktura výroby apod.) na vývoj intenzity výroby, produktivity práce atd. Bere přitom ohled i na průměrnou velikost zemědělských podniků a na proces slučování.

STUDENÍK B., Výskumný ústav poľnohospodárskej techniky, Rovinka, 900 42 Dunajská Lužná

Ekonomika sklízne píceň ze svahovitých pozemků

Zeměd. Ekon., 25, 1979, č. 12, s. 853—860. — 6 grafů, 1 tab., lit. 5

pícniny, sklizeň, svahovité pozemky, seno, senáž, náklady, pracnost

V práci se analyzuje sklizeň pícní z trvalých travních porostů na seno a senáž u velkovýrobního řezačkového pracovního postupu a „malé mechanizace“ dovážené ze Švýcarska. Pracnost a náklady jsou vztaženy k výnosům a svahovitosti. Z porovnání vlastních nákladů při výrobě na svazích a přímých nákladů na sklizeň sena „malou mechanizací“ jsou stanoveny mezní ekonomicky únosné ceny samojízdného sběracího vozu a samojízdného žacího stroje.

FOJTÍK Š., Výskumný ústav závlahového hospodárstva, Vrakúnska cesta 7., 834 21 Bratislava

Ekonomický prejav závlah v podmienkach suchých oblastí SSR

Zeměd. Ekon., 25, 1979, č. 11, s. 861—872. — 14 tab., lit. 2

závlahy, ekonomické hodnocení, analýza srovnávací, úroveň podniku, výroba, produktivita práce, Slovensko

Analýza dosiahnutých výsledkov vo využívaní závlah na ŠM Hubice, okr. Dunajská Streda, za roky 1973—1977 poukazuje na značné rozdiely dosahované pri riešení problematiky racionálneho využívania závlah. Rozdiel dosahovaných výsledkov je v porovnaní s výskumom o 40—60 % nižší. V príspevku je poukazané na rozpory medzi skutočnosťou a plánom. Dosiahnuté výsledky sú prepočítané aj na produktivitu práce a dosiahnuté výkony na dodávané množstvo vody a rentabilitu prevádzky závlah.

Pekár J.: Niektoré poznatky uplatňovania vnútropodnikovej hmotnej stimulácie v JRD	829
Brčák J.: Analýza diferenciácie hospodárskych výsledkov JZD	843
Studeník B.: Ekonomika sklízne píce z svahovitých pozemkov	853
Fojtik Š.: Ekonomický prejav závlah v podmienkach suchých oblastí SSR	861
Macháček P.: Vedoucí pracovník a cyklická příprava	873

Z vědeckého života

Choma D.: Přehled obhájených kandidátských prací za léta 1970 až 1978	881
---	-----

СОДЕРЖАНИЕ

Пекар Й.: Некоторые данные в области использования внутрихозяйственного материального стимулирования в ЕСХК	829
Брчак Й.: Анализ дифференциации экономических результатов ЕСХК	843
Студеник Б.: Экономика уборки кормовых со склонов	853
Фойтик Ш.: Экономический эффект орошений в условиях засушливых областей ССР	861
Махачек П.: Руководящий работник и циклическая подготовка	873

Из научной жизни

Хома Д.: Обзор защищенных кандидатских работ за 1970—1978 гг.	881
---	-----

CONTENTS

Pekár J.: Some Knowledge on the Introduction of Enterprise Material Incentives on Agricultural Co-operative Farms	829
Brčák J.: Analysis of the Differentiation of Economic Results of Agricultural Co-operative Farms	843
Studeník B.: The Economy of Fodder Crop Harvesting in Sloping Fields	853
Fojtik Š.: Economic Effect of Irrigations in the Conditions of Dry Regions of the SSR	861
Macháček P.: Executive Workers and Cyclic Training	873

Science Life

Choma D.: A List of Candidate-of-Sciences Theses over the Years 1970—1978	881
---	-----

INHALT

Pekár J.: Einige Erkenntnisse der Anwendung der innerbetrieblichen materiellen Stimulierung in den LPG	829
Brčák J.: Analyse der Differenzierung von Wirtschaftsergebnissen der LPG	843
Studeník B.: Ökonomik der Futterernte von hängigen Grundstücken	853
Fojtik Š.: Ökonomische Widerspiegelung der Bewässerung unter Bedingungen trockener Gebiete der SSR	861
Macháček P.: Leitender Kader und zyklische Vorbereitung	873

Vom Wissenschaftsleben

Choma D.: Übersicht der verteidigten Kandidatsarbeiten während der Jahre 1970 bis 1978	881
--	-----

Rozšiřuje Poštovní novinová služba. Objednávky a předplatné přijímá PNS — ústřední expedice tisku, administrace odborného tisku, Jindřišská ulice 14, 110 00 Praha 1. Lze též objednat u každé pošty i poštovního doručovatele. Objednávky do zahraničí vyřizuje PNS — expedice tisku, oddělení vývozu tisku, Jindřišská ulice 14, 110 00 Praha 1. Vytiskl TISK, knižní výroba, n. p., Brno, závod 3, 737 36 Český Těšín.